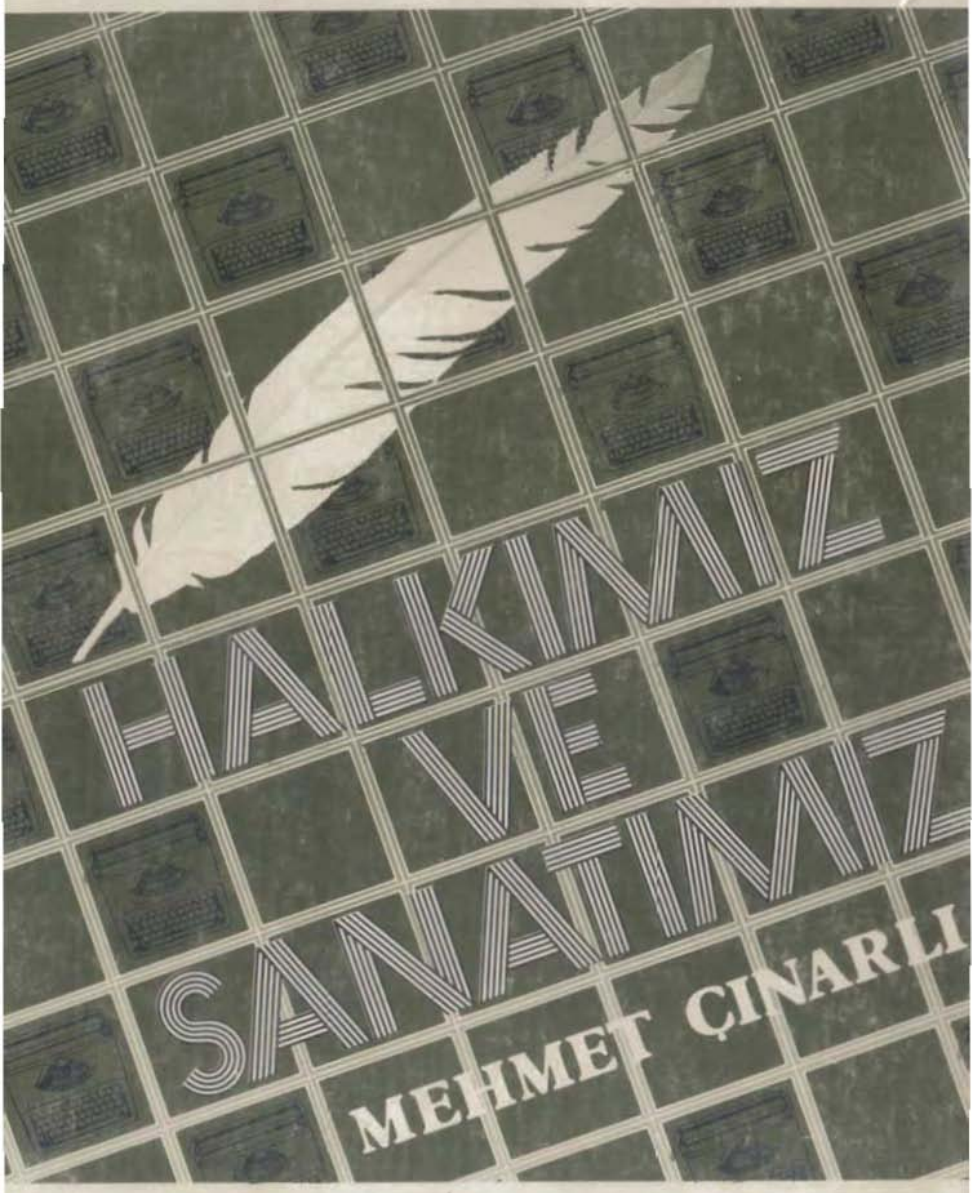
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 856

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 104

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI YAYINLARI : 856

HALKIMIZ ve SANATIMIZ

Mehmet ÇINARLI

KÜLTÜR ESERLERİ DİZİSİ : 104

Kapak Düzeni : Serpil URAL

ISBN 975 - 17 - 0124 - 4
©Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1988

Onay : 19.2.1988 tarih ve 928.1-2-643 sayı
Birinci baskı, 1988
Baskı sayısı : 5.000
Ofset Repromat - ANKARA

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ V
Kurtuluş Yolu 1
Sorumsuzluğun Sorumu 3
Sorum Denilince 5
Gülenler ve Dövünenler 8
Yaratıcı ve Eseri 10
Atatürk Düşmanlığı ve Din 12
Dil Devrimi, Türkçüler ve Atatürk 14
Bilmemek Meziyet midir? 19
Anadolu Edebiyatı 23
"Toplumcu Edebiyat"ın Topluma Faydası 26
Yahya Kemal 30
Yahya Kemal ve Şiirimiz 36
Yahya Kemal ve Eski Musikimiz 39
İşin İç Yüzü 44
Hürriyet Üzerine 47
Kara Sevda 50
İdeal Savaşı 53
Gençlikten Beklenen 55
Gençler ve Yaşlılar 57
Sabır Yetse Bile 59
Marşlar, Besteler, Hatıralar 62
İyiyi İktidara Getirmek Gerek 65

Şikâyet 67
Şairler ve Şiirciler 69
Yuvarlaklaşan Köşeler Üzerine 72
Sanat Dünyası 74
Günün Adamı ve Yenilik 78
Kederin Zevki 31
Sılaya Dönüş 84
"Tüfek İcad Oldu" 88

ÖNSÖZ

Bu kitaptaki yazılar, on yedi yıl gibi uzun bir zaman diliminin ürünüdür. Birkaçı müstesna, aylık fikir ve sanat dergisi ***Hisar****'da yayımlanan başyazılar arasından seçildi. Her birinde, sanat dünyasını ve memleket gerçeklerini, ağırbaşlı bir edebiyat dergisinin açtığı pencereden takip eden bir yazarın düşünceleri, duyguları yer alır. Her birinde, en az bir ay süren bir ölçüp biçme, düşünüp araştırma gizlidir. Böyle bir titizlik yüzünden, bu yazıların çoğu-ele alınan konunun verdiği imkânlar kullanılarak-birkaç forma tutacak bir genişlikte kaleme alınabilecekken, süzüle süzüle, birkaç sayfaya indirilmiş; bu birkaç sayfaya, o birkaç formanın özü, en çarpıcı şekilde sığdırılmaya çalışılmıştır.*

Bu yazıların "Halkımız ve Sanatımız" adıyla kitap hâlinde toplanıp, ***Hisar*** *dergisi tarafından yayımlandığı 1970 yılının üstünden de on sekiz yıl geçti. Kitabı, piyasada mevcudunun kalmadığı en az on üç-on dört yıldan beri, okumak isteyip, yazıyla, sözle bana başvuran meraklılara göndermek veya kendilerinin edinebilecekleri bir yer göstermek imkânından mahrum olmanın üzüntüsünü çektim.*

"Halkımız ve Sanatımız"ın, bu defa, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yayını olarak basılmasını-hem kendim, hem de sözünü ettiğim okuyucularım için- bir mutluluk sayıyorum.

Kitabın yeniden gün ışığına kavuşmasında emeği geçen herkese yürekten teşekkür ederim.

MEHMET ÇINARLI

KURTULUŞ YOLU

Bir büyük karanlıktan, bir büyük adamın önderliğiyle, canımızı dişimize takıp savaşarak, aydınlığa çıkmıştık. Kendimize güvenimiz sonsuzdu. Yenmiş olduğumuz güçlükleri gözümüzün önüne getirip, yenemeyeceğimiz hiçbir güçlük olmayacağını sanıyorduk. Bu güven duygusu yurdumuzun yeniden yaratılması çabasında bize kuvvet verdi.

Ama, çok geçmeden onun bir güç kaynağı olmaktan çıkıp, kuru bir övünme vesilesi haline geldiğini gördük. Bu iman artık kafamıza, bileklerimize değil, çenemize kuvvet veriyordu. Büyük iş yapma yerine, büyük lâf etme yarışına girdik. Bunun tam bir hayal kırıklığı ile sonuçlanması olağandı. Öyle oldu. Ve biz bu hayal kırıklığının etkisi altında kendimize olan güvenimizi yitirdik.

Batı medeniyeti memleketimize büyük savaşlar vererek girdi ve bir işgal ordusu gibi karşılandı. Zayıf bulduğumuz yerde onu yoketmeye çalıştık, kuvvetli bulduğumuz yerde ona teslim olduk. Hiçbir zaman onunla içten, şerefli, ölçülü bir dostluk kuramadık. Batıya karşı başlangıçta gösterdiğimiz sert tepki ortadan kaldırılınca, yerini sınırsız bir aşağılık duygusu aldı. Eskiden onlara hiç ihtiyacımız olmadığını sanırken, sonradan onlarsız hiçbir şey yapamayacağımıza inanmaya başladık. Kendi yaptığı mala dışardan getirilmiş gibi yabancı dilden bir isim uyduran küçük fabrikatörden, üç günlük dış geziden döner dönmez her şeyi sebepsiz değiştirmek isteyen büyük idareciye kadar, hepimiz derece derece bu aşağılık duygusunun etkisi altındayız.

Padişahlık idaresinden cumhuriyete geçmiştik. Ama, daha demokrasinin ne olduğunu bilmiyorduk. Hürriyetlerimiz büyük ölçüde kı-

sılıydı. Haksızlığa uğradığımız, eziyet çektiğimiz olmuştur. Ama, kalbimizde devlete karşı saygı, millete karşı sevgi büyüktü. Görevden kaçmayı aklımıza getirmedik.

Disiplin idaresinin buzlarını eriten demokrasi güneşi içimizdeki yılanların, çiyanların uyanmasına da sebep oldu. Gerektiğinde hükümete kafa tutmak, haksızlıklarla savaşmak hürriyetini, şahsî çıkarımızdan başka bir şey tanımamak şeklinde yorumladık. Ve hepimiz iktisat kitaplarının tarif ettiği ruhsuz birer "homo economicus" olmaya başladık.

Anayasayı değiştirmek, meclisleri ikileştirmek, üniversite muhtariyetini, hâkim teminatını sağlamlaştırmak derdin devası olamadı. Yurttaşlarımızı iktisaden kalkındırmak, memurlarımızı doyurmak da —mümkün olsa bile— yetmeyecek.

Bize herşeyden önce bir ruh kalkınması gerek. Bunu sağlamanın yolu her ne ise aramalıyız. Eğer, düşmanlıkları ortadan kaldırıp birbirimize sımsıkı bağlanmamız; milletimizin iyiliği için şahsî çıkarlarımızı bir kenara bırakmayı öğrenmemiz; aşağılık duygusunun verdiği miskinlikten kurtulup, kendine güvenme gücünü yeniden kazanmamız, milletçe yeni bir savaşa girmemize bağlıysa, içimden böyle bir felâketi bile istemek gelir.

Eylül - 1964

SORUMSUZLUĞUN SORUMU

Çocukluğumda Ziya Gökalp'ın bir beytini ezberletirlerdi:

Sakın hakkım var deme
Hak yok, vazife vardır.

Bugünkü durumumuza bakıyorum, iş tersine dönmüş: Artık "vazife" değil, "hak"; yalnız ve yalnız "hak" vardır. Sabahtan akşama kadar onu söylüyor, onu dinliyoruz. Gazetede, kürsüde, sokakta hep haklar konuşuyor.

Hepimiz isteyiciyiz, ortada verici yok. Hepimiz davacıyız, davalı kayıplara karışmış. Yirmi yaşında, kırk yaşında, altmış yaşında kendimizi, ellerine "temiz süt isteriz" levhaları verilmiş 23 Nisan çocukları kadar günahsız ve korunmaya muhtaç görüyoruz.

Geminin batmakta olduğunu söyleyenler, delikleri tıkamak şöyle dursun, tekneye kova kova su taşımaktan geri durmuyorlar. Dalın kırılacağını haykıranlar, ayaklarını yere basıp yükü hafifletmek yerine, eşlerini dostlarını da aynı dala asılmaya çağırıyorlar.

Ucu kendisine dokunmayacak çuvaldızları karşısındakine batırmakta herkes kahraman kesiliyor. Şaheser bir tablo gibi zevkle, sevinçle seyrettiğimiz yangınların er geç kendi saçağımızı da tutuşturacağını düşünemeyecek kadar budalayız.

"Özerk"liği, "hürriyet"i, "dokunulmaz"lığı, "bağımsız"lığı ne kadar yanlış anlamışız! Arzumuza ve keyfimize göre her şeyi yapar, her şeyi yazar ve söyler, her türlü kararı veririz sanıyoruz. Aslında "özerk" olmak, "dokunulmaz" olmak, "hür" olmak, "bağımsız" olmak, olmamaktan daha ağır bir sorum yükletir. Sizi kim kontrol edecek, kim uyaracak, yanlışınızı kim düzeltecektir? Emniyet sübabı

olmayan bir kazanın ateşçisi durumundasınız. Onu patlatmak yalnız ve yalnız sizin dirayetinize, dürüst çalışmanıza bağlı.

Hakların, istisnasız bütün hakların, vazifelere sıkı sıkıya bağlanmış olduğunu hatırdan çıkarmayalım. Vazifelerini bir yana bırakıp yalnız haklarını görenler, şaşı bile değil, düpedüz kördürler. Hem toplumun bir ferdi olup, hem de o toplumun gidişinden sorumlu olmayan bir kimse düşünülemez. Büyüğün büyüklüğü, küçüğün küçüklüğü, kudretlinin kudreti, âcizin aczi ölçüsünde sorumu vardır.

Ve bazen en büyük sorum kendisini sorumsuzsanan kimselere düşer.

Şubat - 1969

SORUM DENİLİNCE

Asıl büyük sorumlar herkesin sorumluluğun bittiğini sandığı yerde başlar. Sınırı, karşılığı, cezası belli olan bir sorumluluğa katlanmakta ne var? Uydun mu kurtulur, uymadın mı başına ne geleceğini bilirsin. Kaçamak yolları, uymadan uymuş görünme çareleri de var. "Kitabına uydurma" deyimi bizde en çok kullanılan sözlerdendir. Ya "kitabı" yoksa?

Mukaddes kitapların emirlerinden bile "hile-i şer'iyye"lerle kurtulduklarını sananlar bulunduğunu hepimiz biliriz. Ölünün arkasından, günahlarının affedilmesi için dağıtılan sadakanın (ıskatın) karşılıklı bağışlamalarla birçok defa el değiştirilip, gerçek değerinin on misli, yüz misli günaha karşılık tutulmak istendiğini çocukken gözlerimle gördüm. Allah'ın hastaları mükellef tutmadığı oruç borcundan kurtulmak için, sağlam olduğu halde doktordan hasta raporu alana bile rastladım.

Kitapta karşılığı açıkça gösterilmiş olan her sorumdan bir kurtulma çaresi bulunur veya bulunduğu sanılır. Ama, kitapta açıkça yazılı olmayan sorumlar? Asıl güç olan, asıl önemli olan böyle bir sorumun gereklerini hakkıyla yerine getirebilmektir.

Bir milletvekiline Meclis'te dilediği gibi konuşmak ve konuşmalarını dışarda da tekrarlamak yetkisi verilmiştir. Kendisinden söylediklerinin hesabı sorulamaz. Ama milletvekilinin herkesten daha büyük bir sorumluluk duygusuna sahip olması lüzumu da işte bu geniş yetki içinde ortaya çıkar.

Bir üniversite hocası, ilim örtüsü altında, bir lise veya ortaokul öğretmeni müfredat programları içinde genç dimağları dilediği gibi şekillendirmek imkânına sahiptir. Bundan daha büyük sorumluluk

olur mu? Biz, hocanın devletten aldığı üç kuruş yolluğun hesabını sorar, ama kendine göre çarpıttığı veya tek yüzüyle gösterdiği ilmin hesabını soramayız. Öğretmenden girmediği derslerin parasını geri alır, fakat ruhsuz, ülküsüz robotlar haline getirdiği çocuklarımızı geri isteyemeyiz.

Bana sorarsanız, en ağır sorumluluk altında olanlar, kararları kimse tarafından bozulamayan en yüksek hâkimlerdir. Böyle bir hâkimin yanlış karar vermesinin doğuracağı sonuç, yanlış tedavi ile hastasını öldüren bir doktorun sebep olacağı faciadan daha hafif sayılamaz. Her ikisinde de durumu telâfi etmek (ölüyü diriltmek veya kararı bozdurmak) imkânı yoktur.

Hele bu yüksek hâkim yanlış kararı siyasî veya ideolojik görüşüne yahut da sevgi, nefret, kıskançlık gibi şahsî duygularına kapılarak bile bile vermişse, o zaman durumu hastasına karbonat yerine arsenik içirerek onu öldüren hekiminkine eşit, hatta ondan da ağırdır. Ondan da ağırdır diyorum, çünkü doktor ölüyü diriltemese bile, mahkemelerde hüküm giyip hareketinin cezasını çekebilir, bir çeşit vicdan rahatlığına kavuşabilir. Bir yüksek hâkimin kastı veya yanılması ise, ne arsenik gibi kimyevî tahlille ortaya çıkacak bir nesnedir, ne de kanunî bir kovuşturmaya konu olur.

Kitaba girmeyen sorumlulukları hep yükseklerde de aramıyalım. Bir tiyatro edebî heyet üyesinin, bir sanat jürisinin, bir edebiyat tarihî yazan veya antoloji hazırlayanın, hatta herhangi bir fikir yazısı kaleme alanın kitaba girmeyen sorumlulukları vardır. Bir radyo yöneticisine kanunların yüklediği sorumluluk, onun programı yapar, konuları seçer ve metinleri incelerken taşıması gereken gerçek sorumluluk yanında devede kulak kalır. Bir radyo, kanunî sınırlar içinde kaldığı halde, bir ülke için felâket de olabilir, saadet de. O ülkenin yükselmesine de yardım edebilir, batmasına da.

Şimdi, bu açıklamalardan sonra, bir önceki yazımda söylediğim bir söze geleceğim: Bir toplumun içinde sorumluluğu olmayan bir kimse düşünülemez. Hiç kimsenin toplumda taşıdığı sorumluluk, kanunlarla tesbit edilmiş sorumluluklardan ibaret de değildir. Bugünkü dünyada, kanunlarda yazılı olmayan bir sorumluluğun cezasının

sadece vicdan azabı olduğunu sanır, sızlayacak bir vicdanımız yoksa kıyamete kadar rahat edeceğimize inanırsak aldanırız.

Kendilerini sorumsuz sananların hiçe saydıkları sorumluluklarının cezasını günün birinde bütün bir toplum, o toplumun içinde dostları, kardeşleri, çocukları ve —büyük bir ihtimalle— onlarla birlikte yine kendileri çeker. Ve bu cezanın ölümden bile ağır bir ceza olması da ihtimaldən uzak değildir.

Nisan - 1969

GÜLENLER ve DÖVÜNENLER

Kalenin burçlarında dalgalanan bayrağı görüp, iyimserliğin son haddine kadar gidenler var . Kalenin içinde söylenen türküleri işitip, yaşamaktan ümidini kesenler bulunduğu gibi.

Gerçek ne odur, ne de bu. Kalenin içi alındıktan sonra, bayrağın burçlardan indirilmesi sadece bir an meselesidir. Ama, yalnızca kalede söylenen türküleri dinlemek, susanları hesaba katmamak da yanlış.

Susanların, sustukları sürece, fazla bir önem taşımadıklarını biliyorum. Ama, konuşmaya başladıkları zaman her şeyin değişeceği şüphesiz. Konuşmalarına bile lüzum yok: Şöyle gözlerini açıp öfkeyle bir baksalar, salyalarını akıta akıta en çirkin türküleri söyleyenlerin dilleri boğazlarına tıkanır.

Mesele, dağlar boyu, ovalar boyu, denizler, ırmaklar boyu susanları, daldıkları gaflet uykusundan uyandırabilmekte. Onları uyandıramadığımız sürece güçlerine fazla güvenemeyiz. Her şey olup bittikten sonra açılacak ağızların, sıkılacak yumrukların ne faydası var?

Kalenin içinde, bir uçtan öbür uca, iğrenç türküler söylenmektedir. Bu türküleri kimsenin beğenmediğini görüp, mutlu olmak mümkün değil. İnsanın, en çok nefret ettiği bir melodiye bile -şu veya bu vesile ile- elli, yüz, iki yüz kere dinledikten sonra, alışkanlığın tesiriyle, bir yakınlık, bir sempati duymaya başladığını unutmayalım.

Böyle şuursuzca sempatilerin çevremizde yavaş yavaş yeşermeye başladığının farkında değil miyiz? Tepkilerin gittikçe zayıfladığını, söylenen çirkin türküleri dinlemenin bir alınyazısı veya çağın bir

gereği sayılmaya başlandığını görmüyor muyuz?

Kalenin içinde söylenen güzel türküler de var. Ama, mikrofonların, hoparlörlerin, teyplerin, plâk fabrikalarının hemen hepsi "bed sesli"lerin eline geçmiş. Gırtlak gücü, elektrik gücüyle ümitsizce savaşıyor.

Uyuyan büyük kütleyi ancak kendi öz türküleri uyandırabilir. Dağlar, ovalar, denizler, ırmaklar boyu susanlarda, konuşma hevesini ancak bu güzel türküler doğurur.

Mesele, kalenin içinde kader birliği edenlere, kulakları "bed ses"lere büsbütün alışmadan, kendi güzel türkülerini dinletebilmektedir.

Burçların tepesinde dalgalanan bayrağa bakıp gülümsemek gibi, mazgalların gerisinde söylenen çirkin türküleri dinleyip dövünmek de hiçbir şeyi halletmez.

Kasım - 1969

YARATICI ve ESERİ

Aylık dergilerin kasım sayıları genellikle bir yas havasına bürünür. Kapak renkleri gri-siyah, yazıları acıklı, ağlamaklıdır. Aramızdan ayrılışının [illegible] yaklaşıyor. Bu uğursuz kasım ayına girmezden üç gün önce, O'nun en büyük eserinin doğum yıldönümü kutlanır. Her yıl biraz daha sönük ve heyecansız geçen bu yıldönümleri fikir ve sanat dergilerimizde hiçbir yankı uyandırmaz. Üzerinde durulmaya değer görülmez. Faruk Nafiz'in:

Yanarım benden evvel can veren eserime

diye bir mısraı vardır. Ölümünün üzerinden 29 yıl geçtiği halde, bütün canlılığı ile aramızda hissettiğimiz Atatürk'ün eseri kendisinden önce ölmüş veya -hiç değilse- ölüm döşeğine mi yatırılmıştır? Halbuki O, "benim fani vücudum elbette bir gün toprak olacak, fakat, Türkiye Cumhuriyeti ebediyete kadar yaşayacak" demişti Bu yaşamadan ümidimizi kestik mi?

Birçok yazarları okuyun, birçok okumuşları dinleyin, boyuna tekrarladıkları şudur: "Ah, nerede yeni bir Atatürk! Bizi ancak O kurtarabilir." Demek biz dertlerden, sıkıntılardan, belâlardan kendi kendimize kurtulmak kabiliyetinden yoksunuz. Her zaman bir kurtarıcı bekleyeceğiz. Kurtarıcı da nihayet bir fani olacağına göre, bir gün o da elimizi bırakacak ve biz yeniden çukura yuvarlanacağız. Öyleyse, kurtarılmaya değer ve yaşamaya hak kazanmış olduğumuzu ileri sürebilir miyiz?

Atatürk gibi kurtarıcılar kendi kendine ortaya çıkmaz. Onları bizim "millî mücadele" günlerimizin havası, iklimi yetiştirir. Biz "millî mücadele" günlerinin imanını ve heyecanını kaybetmişsek, önümüze düşecek bir Atatürk bulmaktan ümidimizi kesmeliyiz.

Eseri bir yana bırakıp, yaratıcısına övgü yazmakla, ağıt yazmakla uğraşıyoruz. Yapacağımız şey tam tersi olmalıdır. Yaratıcı ancak ve sadece eseriyle yaşar. Bizim bir efsane kahramanına ihtiyacımız yoktur. Atatürk'ün dehasını övmek için sözlükteki bütün kelimeleri seferber etsek ne faydası var? O'nun vatan ve millet sevgisinden, azminden, imanından içimizde bir zerre bulabiliyor muyuz? O'nun eserini yaşatmak, çok daha ileriye götürmek gücünü bileklerimizde hissedebiliyor muyuz? Mesele budur.

Atatürk felan mesele için şunu demişti. Yok, onu dememişti, bunu demişti. Böyle tartışmaların bir faydası olamaz. Önemli olan Atatürk'ün onu veya bunu demiş olması değil: Doğru olan, bugünün şartlarına uygun olan o mudur? Yoksa bu mudur? Bunu seçecek kafa ve sağduyu bizde var mıdır, yok mudur? Dünyanın bu derece hızla gelişip değiştiği bir çağda, Atatürk'ün bundan -neredeyse- yarım asır önce söylediği bütün sözleri -yaşamış olsa- bugün aynen tekrar edeceğini sanmak çok büyük bir gaflet olur. Hele, o sözlerin günün şartlarına uyup uymadığını araştırmadan birer âyet gibi uygulanmasını isteyeceğini düşünmek, Atatürk'ü inkâr etmeye eşittir.

Atatürk papağanı olmaya değil, Atatürk gibi duymaya, düşünmeye çalışalım.

Ekim - 1967

ATATÜRK DÜŞMANLIĞI ve DİN

Gerçek bir din adamının Atatürk düşmanı olabileceğini kabul etmiyorum. Yahya Kemal'in söyleyişiyle "İslâm"ın son ordusu"nu zafere ulaştıran başkumandan O'dur. Mehmet Âkif'in ettiği büyük duanın yerine gelmesini, "mabetlerimizin göğsünden nâhmehrem elinin" çekilmesini sağlayan "mücahitlerin" başında O gelir. Başka hiçbir şey yapmamış olsaydı bile, sadece bu vasıfları O'nu her Müslüman Türk'ün hayır dua ile anmasına yetişirdi.

İşitiyor ve üzülüyorum: Falan köyde, falan kasabada bir din adamı Atatürk'e hakaret etmiş. Eli tespihli biri, onun büstünü veya fotoğrafını parçalamış. Bu gibi hareketleri önlemek için senelerce önce bir kanun çıkarıldı. Yanlış düşünceler, bâtıl inançlar kanun maddelerine konulan yasaklar ve ceza hükümleriyle önlenebilseydi, her şey ne kadar kolay olurdu!

Çivi çiviyi söker. Yanlış bir düşünceyi, doğru bir düşünce çürütür. Bâtıl bir inancı da ancak gerçeğe uygun bir inanç söküp atabilir. Şarkı dinleyenin, resim yapanın veya karısının yüzünü açmasına izin verenin cehennem azabından kurtulamayacağını söyleyen câhil vâizin, "Şam'dan, Halep'ten yeşil sarıklılar gelip de bizi kurtaracaklar" diyen budala imamın yerini ancak akıllı ve bilgili din adamları doldurabilir. Başka hiç kimse değil.

Hatasız kul olmaz. Bence Atatürk'ün bir hatası, Kur'an'ı "asrın idrakine" söyletebilecek, aydın din adamları yetiştirmek hususunda gerekli tedbirleri vaktinde almamış olmasıdır. O'ndan sonra gelenler de aynı hatalı yolda yürümeye uzun süre devam ettiklerinden, aydın din adamı yetiştirecek okullar açılmaya başlandığı zaman iş işten geçmiş, gerçek din adamlarının kökü hemen hemen kurumuş,

yurdumuzun büyük bir kısmında din işleri elifi görse mertek sanan câhil ve yobazların elinde kalmıştı.

Yeni açılan din okulları ise, istenilen seviyede öğretmen bulmak şöyle dursun, politik maksatlar ve sağ-sol çekişmeleri yüzünden, bir türlü esas mihverine oturtulamadı. Bu okulların kendi saflarında döğüşecek "mücahitler" yetiştireceğine inanan bir takım politika çıkarcıları, onların durmadan çoğaltılmasını, imkâna, ihtiyaca bakılmaksızın, seviye aranmaksızın her yerde açılmasını ister. Bu okullarda okuyanların, kendilerinin benimsediği ve bütün Türkiye'ye yaymak istediği materyalist dünya görüşüne ve din aleyhtarlığına karşı çıkacağını anlayan başka bir takım politika çıkarcıları ise, onların derhal kapatılmasını gerekli görür. Bu ikinci zümreye dahil olanlar, hem mevcut din adamlarının câhilliğinden yana yakıla şikâyet edip, hem de bilgili din adamı yetiştirecek okulların açılmasına karşı çıkmakla, kendi kendileriyle tezada da düşmektedirler.

Yapılacak şey, bu iki çıkarcı zümrenin de arzusu dışındadır: Ne rastgele din okulu açılmalı, ne de bu okullar büsbütün kapatılmalıdır. Din okulları kendilerinden beklenileni verebilecek şekilde ıslah edilmeli, takviye edilmelidir. Dinin cemiyet içinde oynadığı rolü aklı başında ve iyi niyetli hiç kimse inkâr edemez. Ben, bugünün en medenî memleketi olan Amerika'da bu rolün ne derece büyük olduğunu gözlerimle gördüm. Aya ayak basan astronotların Tanrı'ya dua etmekten ve bütün milletlerin kendi dinlerinde dua etmelerini istemekten geri kalmadıklarını da hatırlayalım. Bizim aydın kafalı, bilgili din adamlarına bugün her zamandan çok ihtiyacımız var. Yurdumuz ancak câmi ile okulun, din adamıyla öğretmenin el ele verip çalışmasıyla özlediğimiz seviyeye ulaşabilir.

İlme sırt çeviren sözde din adamı gibi, dine saygısı olmayan sözde aydının da bu memlekette yapabileceği müsbet bir şey yoktur. Ne birinciler dini, ahlâkı ve bütün mânevî değerleri inkâr eden insan kılıklı hayvan sürülerinin çoğalmasını önleyebilir; ne de ikinciler üniversitelerimizden bile örümcek kafalı yobazlar çıkmasını...

Ekim · 1969

DİL DEVRİMİ, TÜRKÇÜLER ve ATATÜRK

Ankara'da toplanan 11'inci Dil Kurultay'ı, dil devrimi konusunun basınımızda yeniden ön plâna geçmesine vesile oldu. Türk Dil Kurumu'nun tutumunu beğenmeyen düşünür ve yazarlar yine gericilikle, Osmanlıcayı diriltmeye çalışmakla suçlandırıldılar.

Başka bir yazımda da belirttiğim gibi, bugün Osmanlıcaya dönülebileceğine gerçekten inanan bir yazar düşünülemez. Bu, ırmakların tersine akıtılması demektir. Osmanlıcaya dönmek için önce Arap alfabesine dönmek gerek. Gazete dilini bile anlayamaz hale gelen nesillere yeni baştan öğrenim yaptırıp Arapça, Farsça bilgisi vermek gerek.

Bunların yapılmasına imkân olmadığına göre, Osmanlıcaya dönüşü gerçekten isteyenler varsa, onları ciddiye almamak, söylediklerine gülüp geçmek yerinde olur. Ama, bugün asıl tartışma konusu olan husus "Osmanlıcaya dönmek veya dönmemek" değil, "dilde özleştirmeciliğin faydası ve sınırı"dır. Aklı başında birçok devrimci yazar "özleştirmecilik"te aşırı gidildiğini görmekte, bu aşırılığın zararları üzerinde durmaktadır. Türk Dil Kurumu bu aşırılığa göz yumar, hatta onu destekler göründüğü için tenkide uğruyor. Post kapmak sevdasında olan üç beş kişi dışında, Türk dilinin gelişmesiyle ilgilenenlerin bu Kurumun yöneticileriyle uğraşıp durmalarının sebebi budur.

Bir çeşit dil ırkçılığı yapanların; günlük konuşma dilimize girmiş, halkımıza mal olmuş binlerce kelimeyi yabancı asıllı oldukları iddiasiyle kapı dışarı edip, yerlerine keyfe göre uydurulan yeni kelimeler koymaya çalışanların hareketleri hoş görülecek midir? Milletin ortak malı ve en değerli hazinesi olan dili her önüne gelenin istedi-

ği gibi değiştirmesine, bozmasına göz yumulacak mıdır?

İşte günümüzün tartışma konusu budur. Türkçeyi sevenler, savunanlar arasında karşılıklı saygı ve anlayışla yapılması gereken bu tartışmayı, Osmanlıca-Türkçe kavgası havasına büründürmek iyi niyetle bağdaştırılamaz. Osmanlıca-Türkçe kavgası Türkçenin zaferiyle sona ereli yıllar oldu. Bu kavgayı hâlâ devam ediyor göstermek isteyenler (ister Osmanlıcadan, ister Türkçeden yana olsunlar) ya bir çıkar, ya da ucuz bir kahramanlık peşindedirler. Ben bunları hep savaş halinde olmayı isteyen ücretli askerlere benzetirim.

Aşırı özleştirme taraftarları Türkçüleri karşılarında bulmuş olmaktan şaşırmış görünürler. Türkçeleşme hareketi Türkçüler tarafından başlatıldığına göre, nasıl oluyor da bugünkü Türkçüler bu akımın karşısında bulunuyorlar? Zaman zaman sorulan soru budur. Bu soruyu soranların Türkçüleri samimiyetsizlikle, dâvadan vazgeçiş, hattâ geriye dönüşle suçladıkları da vardır.

Gerçek ve samimi Türkçülerin, Türkçeye karşı Osmanlıcayı savunmaları elbette gülünç olur. Ancak, Türkçenin bozulmasına, soysuzlaştırılmasına karşı en şiddetli tepkinin de Türkçülerden gelmesi yadırganmamalı. Millî bir hazineyi korumak görevi en çok milliyetçilere düşer.

Türkçülerin Türkçeleşme konusunda başlangıçtan beri savundukları fikirlerle bugün özleştirme taraftarlarının ileri sürdükleri fikirler arasında çok önemli ayrılıklar vardır. Ahmet Kabaklı yeni çıkan "Türk Edebiyatı" kitabının üçüncü cildinde, Ziya Gökalp'le Nurullah Ataç'ın Türkçeleşme konusundaki fikirlerini karşılaştırarak bu ayrılıkları tespit ediyor. [1]

Bizce, özellikle önemli olan, Gökalp'ın Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelimeyi —hangi kökten geldiğini araştırmadan— Türkçe saymasına; Türkçede tam anlamdaşı bulunan (gece varken leyl, şeb gibi) Arapça, Farsça sözlerin atılmasını, ama tam anlamdaş olmayıp ince fark taşıyan ve deyimlere karışmış olan kelimelerin (ak'la beyaz, kara ile siyah) gibi bırakılmasını istemesine; uydurma

---

(1) Ahmet Kabaklı, Türk Edebiyatı, cilt: III, sayfa: 396-398

söz yapmayı reddetmesine karşılık, Ataç'ın bu konularda tersine bir görüşe sahip olmasıdır.

Türk dilinden, halkımıza mal olmuş yabancı asıllı bütün kelimelerin atılmasını ve uydurmacılığı savunan; akıl yerine us, eser yerine yapıt, kitap yerine betik, hayat yerine yaşam, hasta yerine sayrı denilmesini isteyen Ataç'çıların, Türkçüleri karşılarında bulmalarından daha tabiî ne var?

Dil taştırmalarına yerli yersiz Atatürk'ün adı da karıştırılmaktadır. Fikirlerini ilmî delillerle açıklayıp, karşılarındakini inandırmak imkânından yoksun bulunanlar, işin kolayını Atatürk'ü yardıma çağırmakta buluyorlar. "Atatürk söyledi demek ki doğrudur. Yanlış diyen neuzibillâh kâfir olur". Böyle söyleyenlere Atatürk'ü yakından tanıyan, en eski Atatürk'çülerden birinin (Falih Rıfkı Atay'ın) son olarak verdiği güzel bir cevap var:

"Atatürk'e gelince: Atatürk bir dil bilgini değildi. İlimce dil tartışmalarında o tanık tutulamaz... Özleştirmeciler de komünistler gibi Atatürk adını sömürmektedirler. Atatürk ikisi de değildi. Ama nasıl da değildi: Zaman şartlarına göre, Türkiye'nin ilim ışığı altında çözülecek işleri için Atatürk'ün sözlerinde ve yazılarında "ayet" aramak onu hiç anlamamak demektir."[2]

Atatürk, Türkçenin bağımsız bir dil olmasını, Arapça ve Farçanın boyunduruğundan kurtulmasını istemiştir. Bağımsızlık ne demektir? Falih Rıfkı sözü geçen yazısında bunu "Kendi lügati ve grameri ile konuşma, ilim ve edebiyat dili olmak!" şeklinde tarif ediyor ve ekliyor "Yabancı asıllı kelimeler bir dilin bağımsızlığına engel midir? Bir deli bile böyle bir iddiayı öne süremez." Bir delinin bile öne süremeyeceği bu iddia, ne yazık ki, akıllı geçinen birçok kalemlerce her gün ortaya atılmaktadır.

Atatürk'ün dilde özleştirme denemesinin hikâyesini yine Atay'ın kaleminden okuyalım:

"Atatürk denemeden yılmayan ve denemenin arasıra gülünç de olsa bütün külfetlerine katlanan gözü pek bir devrimci idi.

(2) Pazar Konuşması: Işık, Falih Rıfkı Atay. Dünya gazetesi, 17 Temmuz 1966

"Türkçenin öz gücü nedir anlayalım!" dedi ve hepimizi hiç bir yabancı söz kullanmadan yazmaya ve konuşmaya davet etti. O günlerde beş on satır yazabilmek için yemek masası etrafında dört döndüğümü hatırlarım. Yunus Nadi daha kolayını bulmuştu: Osmanlıca yazıyor, içeride, Tarama dergisinden Öztürkçeye çevirtiyordu. Ertesi gün kendi yazdıklarını kendi anlamıyordu.

Akşamı Çankaya'da buluştukça "Şey" sözünü bile kullanmadan konuşmaya uğraşıyorduk. Bir defasında:

Efendim, mümkün olup ta bütün Anadolu ölülerini diriltsek ağızlarından ilk çıkacak şaşkınlık sözü "şey" olur, demiştim.

Bir akşam da Şükrü Kaya'ya Öztürkçe bir nutuk söyletti. Şükrü Kaya kekeledi, durdu: "-İçişleri Bakanımız Orta Asya' dan gelip de derdini anlatamayan birine benziyor" demekten kendimi alamadım.

Kendisi de Meclis nutuklarında aynı denemeyi yapıyordu.

İşte Abdülkadir İnan'ın iyi hatırlayıp geçen gün yazdığı üzere sonunda beni yanına çağırdı, "— Çocuk, dedi, dili bir çıkmaza sokmuşuzdur. Maksatlarımızı anlatamaz olmuşuzdur. Bırakırlar mı dili bu çıkmazda? Hayır. Biz daha önce kurtarmaya bakalım!" dedi.(3)

Bu hikâye yıllarca önce aynı yazarın "Atatürk ve Dil" başlıklı yazısında bir kere daha anlatılmış ve bu yazı Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı bir kitaba da alınmıştır.(4)

Demek ki, Atatürk aşırı özleştirmeciliğin dili bir çıkmaza sürüklediğini, kendi yaptırdığı denemelerde görmüş, onu bu çıkmazdan kurtarmak gerektiğini de belirtmiştir.

O halde, özleştirmeciliği savunanların Atatürk'ü kendi yanlarında göstermeleri gerçeğe uygun değildir.

---

(3) Aynı yazı

(4) Dil Devriminden Bu Yana Düz Yazı Örnekleri, sayfa: 28

Geriye bir şey kalıyor: Falih Rıfkı'yı da Atatürk'çülükten ayrılmış veya onu hiç anlamamış saymak. Üstad'ın son olarak yayınladığı "Atatürkçülük Nedir" adlı kitabı için yazılan bir eleştirmede çekine çekine de olsa bu yola girildiğini görüyoruz. Yazıda şöyle deniliyor: "Zaman ilerledikçe... Atatürk'ün yakınında bulunmuş olanların O'nu gereğiyle anlatamadıkları (dilim varmıyor ama, anlamadıkları da diyebiliriz!) gerçeği belirmektedir. Falih Rıfkı Atay'ı onların arasında göstermek haksızlık olacak mıdır?."

Yazar, Atay'ın son kitabının kendisini hayal kırıklığına uğrattığını belirttikten sonra, şu sonuca varıyor: "... Atatürk'çülüğü en iyi anlatacaklar, belki de Atatürk'ün ölümünden sonra doğmuş olanlar arasından çıkacak."(5)

Atatürk'ü gerçek varlığıyla tanımak istiyorsak, onun zamanında yaşamış, yakınında bulunmuş yazarları, fikir adamlarını konuşturmakta elbette fayda vardır. Ama, maksadımız kendi istek ve düşünüşümüze göre bir Atatürk yaratmaksa, sözü o öldükten sonra dünyaya gelenlere bırakmak daha doğru olur. Günümüzde nice genç yazarların nice yeni Atatürkler yarattığını görmüyor muyuz?

Temmuz - 1966

---

(5) Yeni Kitaplar, Sami N. Özerdim, Varlık dergisi 15/Temmuz/1966, sayfa: 15

BİLMEMEK MEZİYET MİDİR?

Atatürk'ün ölüm yıldönümü dolayısıyla açılan bir fotoğraf sergisinde, sayın İnönü, sayın Millet Meclisi Başkanı'na eski yazı bilip bilmediğini sormuş, "hayır" cevabını alınca "Aman ne iyi. Demek ki eski harfleri bilmeyen bir Meclis Başkanı'na sahibiz. Büyük bahtiyarlık..."[1] demiş. Millet Meclisi Başkanı'nın eski yazı bilmemesinin İnönü'yü niçin bahtiyar ettiğini anlamak güç değildir: Bu, cumhuriyet neslinin en yüksek devlet hizmetlerine yetiştiğini gösterir. Cumhuriyeti kuran ve harf devrimini yapan Büyük Önder'in en yakın arkadaşının, bu yeni rejimde, yeni harflerle okuyup yazarak yetişen kimselerin iş başına geçtiğini görmekten bahtiyarlık duyması elbette yadırganamaz.

Ancak, sayın İnönü'nün bahtiyarlığını ifade ediş tarzı, öteden beri sızlayıp duran bir yaramı deştı. "Ne mutlu bize ki İstiklâl Savaşı'ndan sonra dünyaya gelenler (veya yeni harflerle öğretim yapan okullardan yetişenler) Millet Meclisi Başkanlığı'na kadar ulaştılar." deseydi, bahtiyarlığına katılmaktan başka bir duyguya kapılmazdım. İnönü'nün aynı maksadı ifade etmek için söylediğini sandığım cümlede bahtiyarlığın sebebi "eski yazının bilinmemesi" gibi görünüyor.

İşte, sanırım İnönü'nün maksadı dışında, benim yaramı deşen husus budur. Bir şeyin bilinmemesinden, öğrenilmemesinden bahtiyarlık duyulabilir mi?

Anadolu'da oğullarını evlendirmek isteyen aileler, onları överken, "içki bilmez, kumar bilmez" derler. Eski yazı, içki ve kumar gibi zararlı bir şey olmasa gerek. Üstelik, içkinin ve kumarın da bilinme-

---

(1) Ajans - Türk, Sayı: 71.

mesi değil, bilinip de içilmemesi, oynanmaması tercih edilmelidir.

Ben de sayın Millet Meclisi Başkanı'nın neslinden olduğum için, okullarda hiç eski yazı öğrenmedim. Lise öğrencisi olduğum bir yaz günü, babamın kitaplığındaki cilt cilt eski yazı kitabı merak edip, okumak istemiştim. Elime geçirdiğim bir eski yazı alfabe, bir hafta içinde, bana Reşat Nuri'nin, Hüseyin Rahmi'nin, Burhan Cahid'in yeni yazıyla henüz basılmamış bir kaç romanını sökebilecek kadar bilgiyi kazandırmıştı. Sonraları, tıpkı bir yabancı dilden okumak gibi, eski yazıdan okumak da bana değişik bir zevk verdi. Eski yazı okuma alışkanlığını bir hayli ilerlettim, ama çeşitli el yazılarını ve ağdalı metinleri çözebilecek kadar derinleşmek fırsatını bugüne kadar bulamadım. Mülkiye'nin son sınıfında (Sene 1947-1948) maliye hocamız, bizleri birer tez hazırlamakla görevlendirirken, eski yazı bilip bilmediğimizi de soruyordu. Ben çekine çekine "biliyorum" demiştim. Mal bulmuş mağribî gibi sevindi. Benim hazırlayacağım tezin konusunu kendisi tayin etti: "Türkiye'de Bütçe'nin Tarihçesi". Yeni yazıyla yazılmış hiçbir şey bulamayacağını, eski yazı metinlere, kaynaklara eğilmem gerektiğini söyledi. Bir ay süren bir çabadan sonra, benim bildiğim eski yazının bu konudaki vesikaları dillendirmeye yetmediğini görüp, üzüntüyle hocama bildirmiş ve tez konusunu değiştirtmiştim.

Bir şeyi bilmek başka, yerinde kullanmak başkadır. Okuldan sonra girdiğim memuriyet hayatında, müsveddelerini mutlaka eski yazıyla yazıp, daktilolara kök söktüren yaşlı arkadaşlara içerler, dairenin binbir emekle hazırladığı uzun bütçe nutkunu, okumadan önce bir de eski yazıya çektiren Cumhuriyet Hükümeti'nin genç Maliye Bakanı'na şaşardım. Eski yazının günlük hayatımızda elbette yeri kalmamıştır. Ama, dün ölen veya henüz hayatta bulunan yazarlarımızın eserlerinin bile, henüz yeni harflerle basılamadığını düşünürsek, eski kültür ve medeniyetimizi öğrenmek isteyenlerin eski harflerin yardımına başvurmaktan kurtulamayacakları bir gerçektir.

Fakat, bu yazıyı yazmaktan maksadım, eski harfleri öğrenmenin faydasını ortaya koymak değil. Bir zamanlar rahmetli Peyami Safa ile aradaşımız Mehmet Kaplan bu konuda hayli nefes tüketmiş, mürekkep harcamışlardı. Artık, kimsenin böyle bir tartışmaya girmesine meydan vermeyecek kadar ilerlemiş(!) bulunuyoruz.

Şimdi eloğlu eski yazı bilmemekle değil, düpedüz Türkçe bilmemekle övünüyor. Geçen yıl bir açık oturumda genç yazarlardan biri "Eski Şiirin Rüzgârıyla" yazılanlarla, "Kendi Gök Kubbemiz" arasında bir ayırım yapmadan ve göğsünü kabarta kabarta "Biz Yahya Kemal'in dilini anlamıyoruz" demişti. Ben de kendisine "O halde edebî kültürden ne anlıyorsunuz?" diye sormak zorunda kalmıştım. Geçenlerde, bir edebiyat öğretmeni, Hisar dergisine basılmak üzere gönderdiği bir yazısında, "Ben öğrencilerime asır, vuslat, mefhum, nisbet, umumî, istisna, ihtisas, elzem, keyfî, usul, kast, zannetmek, zihniyet kelimelerini öğretmem de, kullandırtmam da" diyordu. Artık bu edebiyat öğretmeni Yakup Kadri'nin, Peyami Safa'nın, Yahya Kemal'in, hatta Cahit Sıtkı'nın bir yazısını, bir şiirini okuyup anlayabilen öğrencilerini -zararlı bilgiler edindikleri için- sınıfta bırakacak, "bilmiyoruz, anlamıyoruz" diyenlere de "âferin" verecektir.

Yazısını ıkına sıkına üç beş yüz "Öztürkçe" kelimenin içine sıkıştırıp da, Türk dili ve edebiyatının yetiştirdiği gerçek değerleri kastederek, "Onları yeni nesil anlamıyor. Onlar okunmuyor, biz okunuyoruz" diye böbürlenenler, primlerini cehaletten aldıklarının farkında mıdırlar? Yahya Kemal'i okumak için biraz aruz bileceksin, şiirin ne demek olduğunu bileceksin, her şeyden önce Türkçe bileceksin. "Erkek Zeliha'nın çişli torunu"nu okumak için ne bileceksin? Hiç. Olsa olsa, biraz argo, biraz da küfür.

Bizim nesil, dilimiz ve millî kültürümüz yönünden, okullarda yarım okutulmuştur. Şimdikiler çeyrek bile okutulmuyor. Öğretmiyor, öğrenmemeyi teşvik ediyor, sonunda da cehaleti mazeret olarak kullanıyoruz. "Yeni kuşak falan veya filân kelimeyi bilmiyor, doğru dürüst telâffuz edemiyor, öyle ise bu kelimeyi dilimizden atalım -daha korkuncu- bu kelimeyi kullanmış olan yazarları okutmayalım" diyorlar. Kimlerdir bu "yeni kuşak"a mensup olanlar? Bir dağ başında, bir ormanda kendi kendine yetişmiş bitkiler mi? Tanrı'nın gökten zenbille indirdiği acayip yaratıklar mı? "Yeni kuşak" bizim kardeşlerimiz, çocuklarımız değil mi? Onları biz okutmadık, biz yetiştirmedik mi? Onların böyle olmasını biz istemedik mi? Yahut, hiç değilse, onların böyle olmasından sorumlu biz değil miyiz? Nasıl olur da, on-

ların bilgisizliğini kendimize kalkan yapabiliriz? "Özürü kabahatından büyük" diye işte buna derler.

Hangi milletin kültür dili eğitimsiz, çabasız öğrenilir? İngiliz'in mi? Fransız'ın mı? Alman'ın mı?... Hangi milletin çocukları ciddî bir öğrenim görmeden anadilini kusursuz okuyup yazabilir? Yabancıların kendi dillerini harfi harfine doğru söylemek, doğru anlamak için okullarda, kurslarda nasıl ter döktüklerini gidip görenler bilir. Onlar bir harf, bir işaret hatası için, dillerini öğrenmeye gelen yabancıları bile sınıfta bırakırken, biz kendi çocuklarımızın, anadilimizi yanlış okuyup yazmasında keramet arıyoruz. Bilmemeyi, yanlış bilmeyi devrimcilik, ilericilik sayıyoruz.

Gülmek mi lâzım, ağlamak mı?

Aralık - 1968

ANADOLU EDEBİYATI

Ankara'ya gelen yabancı turistlere kızarız: Atatürk Bulvarı'mız, Çankaya'mız, Kızılay'ımız dururken, gidip gidip Altındağ'ın, Bentderesi'nin resimlerini çekerler diye. Onları kötü niyetle, Türk düşmanlığı ile suçlayanlarımız da olur. Fakat, insaf ile düşünürsek, asfalt caddelerin, beton binaların, modaya göre giyinmiş insanların bir Alman, bir Fransız veya bir Amerikalı için hiç de ilgi çekici bir tarafı olmadığını kabul etmekte güçlük çekmeyiz. Ama, bir Altındağ, bir Bentderesi öyle mi? Kibrit kutuları gibi birbiri üzerine oturtulmuş gecekondular ve onların ilkel şartları içinde yaşayan insanlar öyle mi?

Bir kaç yıl önce gitmek fırsatını bulduğum Amerika'nın batısındaki "Seattle" şehrinde, üç Türk arkadaşımla birlikte misafir olduğumuz evin hanımı bize ciltli büyük bir kitabı uzatarak: "Siz gelmeden önce bu kitabı elde edip, Türkiye hakkında epeyce bilgi sahibi olduk" demişti. Kâğıdı ve baskısı olağanüstü bir güzellikte olan kitabın Türkiye ile ilgili resimleri, Atlantik'i dev gibi bir jet uçağıyla aşmış ve yedi ay süreyle medeniyetin en ileri meyvelerini tatmış olan bizlere de -o sırada- son derece garip görünmüştü: Çıplak bir eşeğin sırtına binmiş başı örtülü, ayağı yalın bir kadın; sırtında çalı taşıyan, eli yüzü insan kılığından çıkmış, iki büklüm bir nine; iki sıska öküzün koşulduğu bir kara sapanla kıraç bir bayırı sürmeye çalışan, üstü başı lime lime bir çiftçi v.s.... Ne resimleri çekene öfkelendik, ne kitabı basana.... Bizim gibi yedi ay değil, ömürlerince o medeniyetin içinde yaşayanlar için, Anadolu'nun en çok merak uyandıracak manzaraları elbette bunlardı.

Bir "İnce Memet"in -özellikle- bir "Bizim Köy"ün yabancı dillere çevrilip, yabancı memleketlerde ilgiyle karşılanmalarını yalnızca on-

ların sanat değerlerine bağlıyorsanız, yüzde yüz yanıldığınızı söyleyebilirim. O eserlerde çizilen manzaralar, yukarda sözünü ettiğim kitaptaki resimler gibidir: Güzelliklerinden çok, değişik oldukları, tuhaf oldukları için yabancıların ilgisini çekerler.

Köyden yeni gelmiş bir uşağın, bir hizmetçinin şehirlerin zengin çevrelerinde nasıl özel bir merak ve eğlence konusu olduğunu çoğumuz görmüşüzdür. Onlardan "lâhana" demeleri istenir; ağızlarını yaya yaya, uzata uzata "ilâhana" dediler miydi, katıla katıla gülünür. Tavırlarındaki çekingenlik, hareketlerindeki acemilik, yiyip içmelerindeki basitlik eşe-dosta keyifle gösterilir.

En istisnaî durumların, en mübalâğalı bir şekilde anlatılmasına; en bozuk şive taklitlerine kadar giden bir köy ve köylü edebiyatının bizim Bab-ı Âli Efendileri'nin yıllar yılı ilgisini çekmesi; ömürlerinde Anadolu halkı, Anadolu gerçeğiyle bir kerre olsun yüz yüze gelmemiş aydınlarımızca baş tacı edilmesi de aynı ruh haline bağlanabilir.

Konfor içinde canı sıkılan beyzadelerimiz değişikliği sefalet manzaraları seyretmekte, oburluktan mide fesadına uğrayan patronlarımız eğlenceyi açlık hikâyeleri dinlemekte bulmuşlardır. (Buna bir de son yıllarda salgın haline gelen sosyalizm modasına uymak mecburiyeti eklenince, onların lüks kokteyl salonlarına köylü çarığıyla gelmeleri veya viskilerini toprak çanaklardan içmeleri bile yadırganamaz.)

İşini düzenine koyup, İstanbul'un zengin çevrelerinden dışarıya ayağını atmayan bazı şair ve yazarlar, cansız ve heyecansız bir Anadolu Edebiyatı'nı ucuz bir kahramanlık şeklinde sürdürüp giderken, köyün içinden yetişen genç yazarlar da, daha ilk kalem denemelerini yaptıkları sırada, Bab-ı Âli patronlarının eline düşüp, onların keyfine göre bir edebiyata angaje oldular. Sözüm ona gerçekçi olan bu edebiyat, köy gerçeğini şehirli züppelerin hoşuna gidecek şekilde anlatmaya kendisini mecbur hissetti.

Ortaya getirilen eserlerin çoğu, Anadolu'yu yaşayan, Anadolu'yu duyan, Anadolu'yu seven insanların eserleri değildir. Anadolu'nun sefaletini, Anadolu'nun çaresizliğini söz ticaretine sermaye yapan eserlerdir. Yazarın köyden gelmiş olması, köyde yaşıyor bu-

lunması sonucu değiştirmez. Kalemi, ya kapıldığı ideolojinin esiridir, ya kiralandığı patronun. Yahut da kökü bu topraklardan çıkmış, yabancılaşmış okuyucu ve eleştirmecilere boyun eğmekte, onların beğeneceği şekilde yazmaktadır. Köyde yaşasa bile köylüsünün yaşayışına; anasına, kardeşine, komşusuna; damına, ağacına bakan artık onun gözleri değil, patronun, ideolojinin veya yabancılaşmış okuyucu ve eleştirmecinin gözleridir. Onların karşısında aşağılık duygusuna kapılan; ailesinden, ocağından, hısım-akrabasından utanan; içinde yaşadığı çevreyi küçük düşürerek kendisini yüceltmeye çalışan bir zavallıdır.

Özlenen Anadolu Edebiyatı, ne salon sosyalistlerinin fantezileri, ne de benliğini yitirmiş köy çocuklarının, büyük şehirlerde yaşayan yabancılaşmış kişilerden aferin almak için köyünü ve köylüsünü maskara etmesidir. Özlenen Anadolu Edebiyatı, Anadolu insanına gönül veren; onunla et ve kemik gibi kaynaşan; onun derdini kendi derdi, sevincini kendi sevinci, inancını kendi inancı bilenlerin; onu kışkırtmaya, canından bezdirmeye değil, yüceltmeye ve yükseltmeye çalışanların yaratacakları edebiyattır.

Kasım - 1965

"TOPLUMCU EDEBİYAT"IN TOPLUMA FAYDASI

"Sanat sanat içindir" prensibini benimseyenler, sanatçının, eserini yaratırken, sanatın dışında bir amacı olmasını istemezler. Gerçek sanat eserlerinin, herhangi bir baskının etkisi altında kalınmadan ve bir ön yargıya bağlanılmadan, tam bir hürriyet içinde ortaya getirilebileceğine inanırlar.

Bu inanca ve bu inancı taşıyanlara büyük saygım vardır. Sanattan başka bir amaç güdülmeden yaratılan eserlerin, sanatın dışında ölçülerle değerlendirilmesine karşıyım. Şimdiye kadar yazdığım yazılarda böyle bir yola sapmadığımı gibi, sapanları da hoş görmedim.

Fakat, "sanat sanat içindir" prensibini reddeden ve sanatlarını "halk için, halkın yararına" kullandıklarını ileri sürenlerin eserlerinin halkımıza ne derece faydalı olduğunu araştırmak hem hakkımız, hem de görevimizdir.

Önce şairlerimize bakalım: Şiir, Türk edebiyatında başlangıçtan beri çok önemli bir yer tutar. Geçmişte uzun bir süre edebiyatımız yalnız şiirden ibaret kalmıştır. Öteki sanat kollarında çalışanları pek önemsemeyen -hattâ zaman zaman küçümseyen- halkımız, şairlere büyük bir saygı duyuyordu. Şair, halkın gözünde insan üstü bir varlık, bir ermişti.Eski halk şairleriyle ilgili efsaneleri dinlemiş veya okumuşsanız onların hemen hepsinin düşlerinde "pîr" elinden "dolu" içmiş ve Allah tarafından kalpleri aşk ve imanla doldurulmuş kimseler olarak bilindiklerini hatırlarsınız. Okuyup yazan az olduğu, dergi, gazete ve matbaa bulunmadığı halde, onların söylediği şiirler ağızdan ağıza geçerek bütün ülkeye yayılıyordu. Hattâ, dinî duygulara en güzel şekilde seslendikleri için, hemen hemen birer peygam-

ber derecesine yükseltilen Yunus ve Süleyman Çelebi'nin eserlerinin halkımızca, Kur'an gibi, abdestli besmeleli okunup söylendiğini bilirsiniz.

Bugün "halk için, halkın yararına" eser verdiğini ileri süren şairlerinse, halkın gözünde kıl kadar bir değerleri yoktur. Şiirlerini ezberlemek şöyle dursun, okuyanı bile güç bulursunuz. Bu şiirlerin halkımız üzerinde herhangi bir olumlu etki yapması söz konusu olamaz.

Bunun belli başlı sebepleri üzerinde kısaca durmak istiyoruz:

Türk halkına seslenmek iddiasında bulunan şairlerin eserlerinin çoğu Türk'ün zevkinden, anlayışından herhangi bir iz taşımazlar. Bunlar yabancı şairlerin etkisi altında yazılmış, hatta onlardan kopya edilmişlerdir. Batı'da uzun bir değişme ve gelişme süresi sonunda varılan ve içinden çıktığı milletlerin özellikleriyle sıkı sıkıya bağlı bulunan sanat akımları, hazır elbiseler gibi, yurdumuza sokularak o değişikliklerin hiçbirini geçirmemiş olan, o özelliklerin hiçbirini taşımayan Türk halkına maledilmek istenmiştir.

Halk için ve halkın yararına şiir yazdığını söyleyenlerin birçoğu, halkımızın can düşmanı bildiği bir ülkenin ajanı olmak, şiddetle nefret ettiği bir ideolojinin propagandasını yapmak suçundan hüküm giymiş veya zan altında bulunmuştur.

Halkın hayranlığını kazanan -ölçü ve kafiye gibi- şekil hünerleri bir kenara itilmiş, süslü ve özentili söyleyişten sade ve yalın söyleyişe geçme eğilimi ifrata götürülerek basitliğe, aleladeliğe düşülmüştür. Halkımız, bugün kendisini etkilemek isteyen şairleri, sesine kulak verilmesi gereken üstün insanlar olarak görmüyor.

Halk için yazdığını söyleyen bir kısım şairler ise, halkın dilinden ayrı, uydurma bir dil kullanarak, büsbütün garip ve anlaşılmaz bir duruma düştüler. "Öztürkçe" adıyla ortaya atılan ölü kelimelerle yazdıkları için anlaşılamayanlarla, "anlamsız şiir" akımına kapılarak anlaşılmamayı marifet sayanlar arasında ele aldığımız konu bakımından büyük bir fark görmüyoruz: Her iki grup da halkın şiirden ve şairden soğumasına bol bol yardım ediyorlar.

Toplumun yararına yazıldığı söylenen roman ve hikâyelerimize gelince: Yukarda da söylediğimiz gibi, biz şair bir milletiz. Batı'daki anlamıyla roman ve hikâyenin edebiyatımıza girmesi çok yenidir. Milletimiz yüzyıllar boyunca hikâyelerini de şiirle anlattı[1], içine bol miktarda şiir karışan masallar, efsanelerle beslendi. Bugün, Anadolu'yu anlatan, "halk için, halkın yararına" yazıldığı söylenen hikâye ve romanlarda ise, en çok eksik olan şiirdir, duygu ve hayaldir. Yoksul halkımız için zaten katı ve amansız olan yaşama şartları, bu hikâye ve romanlara daha da sertleşerek, keskinleşerek giriyor. Günlük hayatın yükü altında ezilmiş olan insanlar, onları okuyunca iç sıkıntılarının azalacağı yerde arttığını duyuyorlar.

Halka kendini dinletmek isteyenler, her şeyden önce onun geçmişine, geleneklerine, inançlarına saygı duymayı bilmelidir. Onu -bütün eksik ve kusurları ile- sevmeye, anlamaya çalışmalıdır. Biz "halk için, halkın yararına" yazıldığı söylenen eserlerde bu özellikleri bulamıyoruz. Batı'nın büyük yazarlarının Çin halkını, Pasifik adalarında veya Afrika ortalarında yaşayan yarı vahşi insanları anlatan romanlarında, hikâyelerinde bile, o yabancı halka, yabancı insanlara karşı, bizim bazı yazarlarımızın kendi halkımıza gösterdiğinden daha büyük bir sevgi, daha büyük bir anlayış bulurum. Bir vahşi kabilenin putlara tapması bile, bizim Müslüman halkımızın abdest alıp, namaz kılmasından çok daha saygılı bir dille anlatılır.

Din duygusunu incitmeden, softalıkla savaş imkânsız değildir. Faydalı veya zararsız geleneklerimize dokunmadan, taassubu yenmenin yolu bulunabilir. Bayağı veya iğrenç olmadan birtakım gerçeklerin dile getirilmesine engel yoktur. Ne yazık ki, kendilerine "toplumcu" diyen yazarlarımızın çoğu bu inceliklere kulak asmıyor, bakılması gereken bağlara makas yerine balta ile giriyorlar: Yaptıkları iş, budamak değil, köklemektir.

İşte bu sebepledir ki, etkileyebildikleri kimseler, toplumun düzenini temelinden yıkmak istiyen ihtilâlci sosyalistlerle, Anadolu'dan, Anadolu gerçeğinden habersiz kaldırım züppelerinden ibaret kalıyor.

Anadolu'nun bağrından yetişmiş, hamuru onun gerçekleriyle yuğ-

(1) *Mesnevileri düşününüz.*

rulmuş Türk çocukları, kendi topraklarını, kendi insanlarını sevgi ve anlayışla dile getirecek, Türklük, insanlık ve vatanseverlik duygularını besleyecek bir edebiyattan (çok az istisnalar dışında) yoksundur. Tatsız şeyleri okumaktan, tat alma duygusunu günden güne yitirip, okumamayı tercih etmeye başlamıştır.

Bu yaz dolaştığım Anadolu kasabalarında yeni açılan ortaokullara, liselere ve enstitülere rağmen, Türk edebiyatına karşı ilginin 15-20 yıl öncesine nazaran hayli azaldığını farkettim. Eskiden aktar dükkânlarında bile bir iki ciddi eseri bulabileceğimiz bir kasabada, yeni açılan bir kitabevinin pırıl pırıl vitrinleri sadece büyük şehirlerimizin kaldırımlarında sergilenen belden aşağı tercüme kitaplara hasreditmişti.

Bu göz kamaştırıcı (!) sonuca varmakta, gittikçe zayıflayan eğitim sistemimizle birlikte, edebiyat piyasasını ellerinde tutan sözde toplumcu yazarlarımızın da büyük rolleri olduğuna inanıyorum.

Aralık - 1965

YAHYA KEMAL

Seksen yıl önce dünyaya gelip, 6 yıl önce Tanrı'nın rahmetine kavuşan büyük şair Yahya Kemal üzerine çok yazıldı, çok konuşuldu. Büyük bir çoğunluk onun şiirlerini baş tacı yapıp göklere çıkarırken, küçük bir azınlık yermeye, küçültmeye çalıştı. Bu övme ve -daha çok- yermelere şahsî duyguların, dostluğun, düşmanlığın, kıskançlığın, yaranma çabasının, bilgin veya ileri geçinmek isteğinin büyük ölçüde etki yaptığı inkâr edilemez. İlerde, dilimiz ve edebiyatımızdaki aşırı çalkalanmalar durulur, bilgili, tarafsız araştırmacı ve eleştirmecilerimiz yetişirse, başka birçok sanatçılarımızınki gibi, Yahya Kemal'in eserlerinin de daha sağlam ölçülerle değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Onun, bütün şair ve sanatseverleri -şahsî zevk ve görüşleri ne olursa olsun- kendisine saygı beslemeye zorlayan bir özelliği vardı: Şiiri her şeyin üstünde tutması. Yahya Kemal, şiiri âdeta bir din haline getirmişti. Onun tamam olduğuna inandığı bir mısraa karşı duyduğu saygı, ancak koyu bir dindarın kutsal kitaplardaki âyetlere karşı duyduğu saygı ile ölçülebilir. Çok yazıp az uğraşanların pek bol olduğu bir devirde, az yazmış fakat çok uğraşmıştır. Onun gibi bütün ömrünü gerçek şiiri anlamak ve aramakla geçiren kimse çok az bulunur. Paris'in çeşitli zevk ve eğlenceleri arasında geçen gençlik yıllarında olduğu gibi, yurdumuzun türlü ideoloji ve politika akımlarıyla zehirlenen havası içinde yaşadığı olgunluk çağında da o, herşeyden fazla şiiri sevdi, şiir için çalıştı.(1)

---

(1) Yahya Kemal'in gerçek şiiri bulma yolunda yaptığı çalışma ve araştırmaların hikâyesini, Nihat Sami Banarlı'nın İstanbul Fetih Cemiyeti Yahya Kemal Enstitüsü adına yayınladığı "Yahya Kemal'in Hatıraları" adlı kitapta okumak mümkündür.

Yahya Kemal'in sağlığında, bir şair olarak, devlet adamlarından üniversite profesörlerine kadar, yurdumuzun en seçkin insanlarından gördüğü saygı ve itibar şiirle uğraşan herkesin göğsünü kabartacak bir derecede idi. Atatürk'ün ölümü üzerine, tanınmış bir yabancı "O öldü. Dünya artık eskisi kadar ilgi çekici değil" demişti. Ben de bütün içtenliğimle söylüyorum ki: Yahya Kemal öldükten sonra şiir yazmanın, şair olmanın eskisi kadar önemi kalmamıştır.

Kendisiyle ölümünden 6 yıl önce yapmak mutluluğuna eriştiğim uzun bir sohbette bana "Şiir sanatının kelimeleri istif etme sanatı" olduğunu söylemiş, bir mısrada kelimelerin değişmesiyle ölçü, kafiye ve anlam bozulmadığı halde, şiirin nasıl ortadan kalktığını çeşitli örnekler vererek açıklamıştı.

Yine aynı sohbette "Benim anlatmak istediğim birtakım fikirler var. Ölçülü, kafiyeli yazmasını da biliyorum. Fakat yazdıklarım şiir olmuyor. Bunun sebebi nedir?" diye soran bir kimseye Mallarmé'nin verdiği karşılığı benimsediğini öğrendim: "Şiir fikirlerle değil, kelimelerle yazılır."

Ama, Yahya Kemal, o günkü sohbetimizde, sembolistlerin şiirin anlaşılabilir olmasına önem vermedikleri halde, kendisinin önem verdiğini de belirtmişti. Hem, kelimelerin en uygun şekilde sıralanmasından doğacak musikîyi, iç ürpertisini, eskilerin bir kelimeyle "şiiriyet" dedikleri büyülü kıvılcımı yakalamak; hem de, dilin tabiî söylenişine uygun, anlamı açık eserler yaratmak. Yahya Kemal'in yaptığını söylediği ve gerçekten yaptığı buydu. O, sembolistlerin, yalnız "şiiriyet"i arayıp, anlamca kapalı kaldıkları için, kendisine göre eksik olduklarını söylemişti. Yanyana sıraladıkları kelimeler, ses özellikleri bakımından birbiriyle tepişip insanın diline dolaştığı gibi, Türkçenin kurallarına uygunluktan ve anlamdan da yoksun bulunan son moda şairler için ne söyleyeceği gerçekten meraka değer. (O zaman, yurdumuzda sözünü ettiğim moda bu kadar yaygın olmadığı için, rahmetli üstada bu yolda bir soru sormak aklıma gelmemişti.)

Yahya Kemal'in ölmez eserler yaratmasında, büyük şiir kudreti kadar, vatan ve millet sevgisi de rol oynamıştır. "Aşk olmayınca meşk olmaz" sözü halk arasında çok söylenir. Onun da şiire ilk defa -bir çok şairler gibi- güzel bir kıza karşı duyduğu aşkla başladığı-

nı, yayınlanan hatıralarından öğreniyoruz.[2] Ama, onun asıl büyük şiirlerini vatan ve millet sevgisine borçluyuz. Bu milleti -tarihi, dini, medeniyeti, musikisi ile birlikte- iliklerine kadar duyup benimsemiş olmasaydı. "Süleymaniye'de Bayram Sabahı"nı, "Kocamustâpaşa"yı, "Itrî"yi, "Mohaç Türküsü"nü, "Açık Deniz"i yazamazdı. Bu vatana her şeyden fazla bağlı bulunmasaydı, içinde:

Cihan vatandan ibarettir itikadımca

mısranın da geçtiği "Yol Düşüncesi"ni, "Kar Musikileri"ni, "Bedriye Mısralar"ı söyleyemezdi.

"Türkoğlu"nun "Roma'nın şarkını fethettiği andan sonra" gördüğü "yüce dağlar gibi" işin sanat yolu ile ebedileştirilememiş olmasından duyduğu üzüntü büyüktür. Onun yoktan yaratış kudretini, açtığı ülkelerde kurduğu yüzlerce şehirden başka, mimarlık sanatında gösterdiği üstün başarının da "İri firûzeye benzer nice gök kubbeyle" "dehre aksettirdiğini", fakat bunun yetmeyeceğini söyler. Bu kudreti şiire aksettirip, çelik tellerden yüzlerce fethin musikisini dinliyememiş, resme aksettirip "edebî cedleri" karşımızda canlı olarak görememiş olmamıza hayıflanır.[3]

Yahya Kemal, bu eksikliği birazcık olsun giderebilmek için yıllarca didinmiş, "ebedî cedlerin" diline ve havasına bürünerek, onların vaktiyle söylemiş olmasını istediği şeyleri kendisi söylemeye çalışmıştır. "İstanbul'u fetheden yeniçeriye", "Alpaslan'ın ruhuna", "Gedik Ahmet Paşa'ya" yazdığı gazelleri, büyük şiirlerinden biri olan "Selimname"yi biraz da bu açıdan değerlendirmek gerekir.

Yurdumuzda şairlerin çoğu genç yaşta ya ölür, ya da şiiri bırakır. Bu sebeple, bizim şiirimizde ilk gençlik duyguları bol bol işlendiği halde, yaşlılığın tabii düşünce ve duygularına pek rastlanmaz. Uzun yaşamış şairlerimizden biri olan Abdülhak Hâmit bile son yazdığı

---

(2) Aynı esere bakınız.

(3) Kendi Gök Kubbemiz, birinci baskı, sayfa: 38

şiirlerin birinde:

Bugün oldumsa bir zamandide,
Değilim şimdilik hazandide,
Karlar altında nevbaharım ben.

diyerek, gençlik iddiasında bulunur. Yahya Kemal ise, daha ölümünden çok önce yayınlanan "Yol Düşüncesi" adlı şiirinde:

Bu def'a farkına vardım ki ihtiyarlamışım.
Hayatı bir camın ardında gösteren tılsım
Bozulmuş anlıyorum, çıktığım seyâhatte

mısralarıyla yaşlılığın bezginliğini anlatmaya başlamıştı. Aynı bezginlik "Düşünce" şiirinde:

Hülyası kalmayınca hayatın ne zevki var?
Bitsin, hayırlısiyle bu beyhude sonbahar.

gibi eşsiz mısralarla daha kesin ve daha tesirli bir şekilde dile getirilir.

Yeni edebiyatımızda ölüm üzerine en güzel şiirleri söylemiş şairlerden biri olan Cahit Sıtkı'da ölüm düşüncesi marazî ve gayri tabiîdir. O, daha 35 yaşında, yolun yarısına yeni gelmişken (ne yazık ki öteki yarısını yürümesine Tanrı izin vermedi) ölümü düşünür. Her gün evinden çıkarken bir daha geri gelememekten korkmaktadır:

Hızla geç kalabalık caddeden;
Şoför milletine güven olmaz.
Çabucak sapıver sokağına;
Akşam karanlığı tekin değil.
Durma çal evinin kapısını
Taş düşebilir komşu duvardan

gibi mısralarla bu korkuyu anlatır.

Tabiî ömrünü yaşamış olan bir insanın ölümü beklerken duyup düşündüklerini bize Yahya Kemal söylemiştir. Ölümünden yıllarca önce:

Dönülmez akşamın ufkundayız, vakit çok geç

mısraıyla ilk haberi verdi. Ondan sonraki şiirlerinde de yaklaşan ve geri gitmesi mümkün olmayan ölümü bir zehir gibi damla damla içti, sanki bizlere de içirdi. Onun bir gün:

Ölmek kaderde var, bize ürküntü vermiyor;
Lâkin vatandan ayrılışın ıztırâbı zor.

diye dert yandığını, bir başka gün:

Rahatça dal, ölüm sonu gelmez bir uykudur.

diye kendi kendisini -ve bizleri- teselli ettiğini gördük. Bazan ölüm diyarını rüyasında görüp:

Durmuş saat gibiydi durup geçmeyen zaman
Donmuş süküt içinde güneş görmeyen cihan
Hâkimdi yerde ufka kadar uhrevi vakar;
Bir çeşme vardı her tarafından ziya akar;

mısralarıyla bize anlatır, bazan da, öbür dünyaya yollanmadan önce, dostlarına veda mesajı yollamayı düşünür ve "ömrün şu biten neşvesi"nin "tam" olmasını isterdi.

Sonunda "her rind" gibi onun da bildiği şey oldu: Bir tel kopup âhenk ebediyen kesildi. Bir gazelinin sonunda İkinci Selim'e:

Yağsın türâb-ı kabrine gufran-ı müşk-bu

demişti. Biz de ona Tanrı'dan rahmet dileyerek yazımızı bitirelim.

Kasım - 1964

YAHYA KEMAL ve ŞİİRİMİZ

Bestekâr İsmail Baha Sürelsan, geçenlerde verdiği bir konferansta, son yıllarda bulunup uzun çalışmalardan sonra okunabilen bir Sümer ilâhisiyle Itrî'nin Nât-ı Mevlâna'sını arka arkaya dinletmiş ve birbirinden habersiz olarak altı bin sene ara ile vücuda getirilen bu iki eser arasındaki şaşırtıcı benzerliklere işaret etmişti.

Çağlar boyunca yaratılan büyük sanat eserleri altından halkalarla birbirine bağlanmakta ve zaman içinde kopmadan devam etmektedir. On yıl önce ölen Yahya Kemal de:

Sönmez seher-i haşre kadar şi'r-i kadim,
Bir meş'aledir devredilir elden ele.

mısraları ile aynı şeyi söylemek istemiştir.

Kimisi kin ve hasetle, kimisi bilgisizlik ve anlayışsızlıkla, kimisi de belli oyunlara âlet olarak zaman zaman Yahya Kemal'i inkâr yoluna saptı. Bazı yazarlarımız da, O'nu büyük, fakat geçmişe ait bir şair olarak kabul ediyor, bugünkü ve yarınki Türk edebiyatı ile Yahya Kemal arasında bir ilgi bulunmadığını, bulunamıyacağını sanıyor.

Bu görüş, zaman içinde gelişip ilerleyen millî sanatın, bıçakla kesilmiş gibi parçalara, devirlere ayrılabileceği düşüncesine dayanır ki, kanaatımızca doğru değildir.

Her gerçek sanatçı kendinden öncekilerden destek alıp, kendinden sonrakilere destek olur; geçmişe de, geleceğe de aynı şekilde bağlıdır.

Yahya Kemal'in geçmişe fazla bağlı görünüşü, yenilik hareketleri ve Batı taklitçiliği yüzünden soysuzluşmaya başlamış olan Türk şiirini yeniden millî temeller üzerine oturtmak içindi.

O'nun yapmak istediğini zamanında anlamayanların, sonradan başlarını taştan taşa vurduklarını gördük. Millî edebiyata sırt çevirip Batı'yı kopya etmekle yetinenler, sonunda Batı'nın da kendilerini bir değer olarak tanımadığını görünce, bir zamanlar inkâr ettikleri Yahya Kemal'in büyüklüğünü samimiyetle kabul ettiler.

Bugün bir Türk şiiri varsa ve gelecekte bir Türk şiiri olacaksa bunu, Türk zevkinin asırlar boyunca işlediği millî şiire yabancı bir sanat dalı olarak düşünmeye imkân yoktur. Millî şiir yapımızın ise en büyük, en sağlam köşe taşlarından birinin Yahya Kemal olduğuna şüphe yok. Bazı, sözüm ona sanat dergilerinde "marifet güzel şiir yazmakta değil, iyi şair olmakta" cinsinden lâflar edip, iyi şaire örnek olarak da sadece birtakım ideoloji bezirgânlarını gösterenlerin, elbette "mısra benim haysiyetimdir" diyen Yahya Kemal'le bir bağlantıları olamaz. Ama, bu gibilerin millî şiirimizle, hatta düpedüz şiirle de bir bağlantıları var mıdır?

Benim görüşüme göre, bugünün her iyi Türk şairinde Yahya Kemal'in izi vardır, yarının her iyi Türk şairinde Yahya Kemal'in izi olacaktır.

Sanatın dış yüzünde dolaşıp, derinliklerine inemeyenler bu sözümün manasını anlamazlar. Onlar Yahya Kemal'in izini ancak aruz vezninde veya Divan gazelinde ararlar. Türkçe söylemeyi uydurma "tilcik"lerle konuşmak sanıp, en süslü Osmanlıca veya en soğuk frenkçe cümlenin kelimelerini "Öztürkçe" kelimelerle değiştirince Türkçe yazdıklarına inandıkları gibi.

İşte, Yahya Kemal, her şeyden önce, Türkçe bahsinde bugünün ve yarının sanatçılarına en büyük aydınlığı getirmiştir. Türkçe söyleyiş, sadece Türkçe kelimelerle söyleyiş değildir. Türk zevkine, Türk ruhuna, Türk geleneğine uygun söyleyiştir. Bu, sadece Türk gramer ve sentaksına uymakla da sağlanamaz. Yahya Kemal' in, bir sözü Türk halkının, Türk hançeresinin nasıl söylediğini yıllarca araştırdığını biliyoruz.

İçinde yabancı kelimeler bulunan bir deyiş, bazan her kelimesi Türkçe olan bir başka söyleyişten çok daha Türkçedir. Yahya Kemal, Divan şiirinin Arapça, Farsça kelimeler, terkiplerle yüklü oldukları halde "mısra-ı berceste" diye kalan bir çok mısralarının güzelliklerindeki hikmeti, onların Türk zevkine, Türk tavrına göre söylenmiş olmalarında bulur.[1]

Bugünün ve yarının şairleri, kalıcı olmayı istiyorlarsa, aynı ustalığa ulaşmak zorundadırlar. Vezinler değişir, kelimeler değişir, konular, düşünceler değişir, ama şiirin istediği ustalık değişmez.

Bu ustalığa ulaşmaktan vazgeçenler, sabretmeyi, çile çekmeyi bilmeyenler, yazdıklarına ne kadar şiir derlerse desinler, eşlerine dostlarına ne derece alkış tuttururlarsa tuttursunlar, gerçek bir şair olamazlar, yarına kalacak şiir veremezler.

Yarın derken, beş sene, on sene sonrasını alınıyorum. Yarının ölçüsü asırlardır.

Bugün Türk şiirine kendi keyiflerine göre yön verdiklerini, gerçek ustaları silip süpürdüklerini sananların -geçmişteki bir çok örnekleri gibi- ham bir hayale kapıldıklarından şüphe edilemez. Ömürleri yeterse kendileri, yetmezse torunları Türk şiirinin haşmetli bir nehir gibi tabiî yolunda akmakta devam ettiğini; hayalperestlerin açtığı çığırların ise kurumuş sel yataklarına döndüğünü gözleriyle göreceklerdir.

Asırlar ötesinden akıp gelen büyük Türk şiirinin yolu Yahya Kemal'den geçer. Bu şiirin geçmişi gibi, geleceği de O'nsuz düşünülemez.

Geçmişi en iyi anlayan ve temsil eden O olduğu gibi, geleceğe en iyi ışık tutan da O'dur. O'ndan koptuklarını sananlar gerçekte Türk şiirinden kopmuşlardır.

Ekim - 1968

---

(1) Şiirde Otuz Senem - Nihat Sami Banarli'nın Yahya Kemal'in Hatıraları adlı kitabı, sayfa: 89

YAHYA KEMAL ve ESKİ MUSİKİMİZ

Batı kültürüyle yetişmiş fikir ve sanat adamlarımızın çoğu, eski şiirimizin, eski mimarimizin, eski yazı sanatımızın kudretini ve büyüklüğünü kabul edip, bu sahalarda meydana getirilen eserlere karşı duydukları hayranlıkları sık sık belirttikleri halde; eski musikimiz üzerinde gerektiği kadar durmazlar, hattâ onu red ve inkâr ederler, "alaturka" "meyhane musikisi" deyip geçerler. Mimarlığımıza ve şiirimize vurmadıkları bir damgayı da ona vurarak, Acem veya Arap musikisi dedikleri de vardır.

Bahsettiğim aydınların, Türk musikisinin, bilhassa son çeyrek asırda meydana getirilen ve gazinolarda, meyhanelerde çalınıp söylenmekte olan, kötü örneklerine bakarak böyle bir hükme vardıklarını sanıyorum. Bu hareket, alel'ade bir kalfanın yaptığı çarpık, çurpuk köy camiine bakarak, Süleymaniye'yi kötülemeye benzer. O yapı kalfasının acemiliğini Mimar Sinan'ın dehası ile kıyaslamak ne kadar doğru değilse; bugünün bazı kötü bestekârlarını dinleyip Itrî veya Dede Efendi'nin sanatı hakkında hüküm vermek de o kadar yanlıştır.

Aslında, şiirimizde Fuzulî, Baki, Nedim, mimarimizde Sinan ne ise, musikimizde de Itrî, Sadullah Ağa, Dede Efendi odur. Eski beste kârlarımızın sanat sahasında eriştikleri seviye, diğer sanat kollarında erişilen seviyeden daha aşağı sayılamaz.

Divan Şiirimiz nasıl İslâm Medeniyeti ve bilhassa İran tesiri altında başlayıp sonradan millîleşmişse, yabancı tesirler altında doğmaya başlayan klâsik musikimiz de zamanla bu tesirlerden kurtulup bizim öz malımız olmuştur. Onun için, klâsik Türk Musikisini anlamadan, Türk'ün medeniyetini, sanat kudretini -kısacası ruhunu- anlamaya imkân yoktur.

İşte, büyük şair Yahya Kemal bunu çok iyi görmüş ve **Eski Musiki** başlıklı şiirinde çok güzel söylemiştir:

Çok insan anlıyamaz eski musikimizden
Ve ondan anlamıyan bir şey anlamaz bizden.
Açar bir altın anahtarla ruh ufuklarını,
Hemen yayılmaya başlar sadâ ve nûr akını
Ve seslenir büyük Itrî, semayı örten ruh,
Peşinde dalgalanır bestesiyle Seyyid Nûh,
O mutlu devrede Itrî'ye en yakın bir dost
Işıklı danteleler bestekârı Hafız Post...
Bu neslin ortada dahîcedir başardığı iş,
Vatan nasıl karışır musikiyle, göstermiş...

Eski musikimiz, bizi anlamak ve sevmek yolunda büyük şairimize gerçekten çok faydalı olmuştur. Bu musikinin inceliği ve derinliği karşısında, tıpkı eski zaferlerimiz, camilerimiz, kudret ve kuvvetimiz karşısında duyduğuna benzer bir hayranlık duydu ve bu hayranlığı şiirlerinde dile getirdi.

Hatta, daha ileriye giderek diyebiliriz ki, onun büyük bir vatan şairi olmasında musikimizin oynadığı rol, diğer sanat eserlerimizden önce gelir.

Bu iddianın delili olarak **Mes'ut Cemil**'in yazdığı ve 1947 yılında yayınladığı **Tanburî Cemil'in Hayatı** adlı kitabın sonunda anlatılan bir hatırayı gösterebilirim. Yahya Kemal, bu hatırayı, adı geçen yazarın da bulunduğu meclislerde -şiirlerindeki kadar mucizeli bir dille- bir kaç defa anlatmış:

"Çok genç yaşta Avrupa'dan yeni döndüğü sırada, Fransız kültürüne hayranmış. Memleketine ait her şeyi küçümsüyormuş. Fakat, birgün Kadıköyü'nde Cevizlik'teki bir dost evinde Tanburî Cemil'i tanıyıp dinledikten sonra, karşısına altından bir kapı açılmış ve memleketine bu kapıdan girmiş."

Büyük şairimiz, sonradan **Sermet Sami Uysal**'ın Cumhuriyet Gazetesi'nde yayınladığı sohbetlerinde de, Türk musikisine karşı duyduğu derin bağlılığın Tanburî Cemil'i dinledikten sonra başladığını söyler. Bu sohbette aynen şöyle demektedir:

"1912'de İstanbul'a döndükten sonra iyi bir talih eseri olarak, Tanburî Cemil Bey'i tanıdım. Bu sanatkârın tanbur, kemençe, rübab ve lâvta ile çaldığı peşrevleri, besteleri, semaileri ve şarkıları dinledim. Itrî'ye, Hafız Post'a, Seyyit Nuh'a, Zaharya'ya, Tanburî İsak'a, Sadullah Ağa'ya, İsmail Dede'ye, Şâkir Ağa'ya hayran oldum. Şüphesiz bunda Tanburî Cemil'in çalışının kuvvetli bir tesiri vardır. Eski büyük bestekârlarımızın en iyi eserlerini dinlemek arzusu günden güne kalbimde yer tuttu. Millî bir ruhun tam ifadesinde musiki ön safta gelir."

İşte bu inancı dolayısıyladır ki, büyük şair, öğünmemiz lâzım gelen millî varlıklarımızı her hatırlayışında musikimizi de birlikte anmıştır. **"Yol Düşüncesi"** şiirinde, öldükten sonra dahi ayrılmak istemediği şeyleri şöyle sıralıyor:

Vatan şehirleri karşımda, her saat, bir bir,
Fetihler ufku Tekirdağ ve sevdiğim İzmir,
Şerefli kubbeler iklimi, Marmarayla Boğaz,
Üzerlerinde bulutsuz ve bitmiyen bir yaz,
Bütün eserlerimiz, halkımız ve askerimiz,
Birer birer görünen anlı şanlı cedlerimiz,
İçimde dalgalı Tekbir'i en güzel dinin,
Zaman zaman da Nevâ-Kâr'ı, doğsun, Itrî'nin.
Ölüm yabancı bir âlemde bir geceyse bile,
Tahayyülümde vatan kalsın eski haliyle.

Görülüyor ki, bu şiirde Büyük Türk Bestekârı **Itrî**'nin **Nevâ** makamındaki **Kâr**'ı, dinimiz, şehirlerimiz, halkımız ve askerlerimizle birlikte anılıyor.

Rahmetli üstadım, bilhassa bu esere ve onu yaratan Itrî'ye karşı duyduğu hayranlık çok büyüktür. **Yol Düşüncesi**'nden başka **Mevsimler** şiirinde de **Nevâ-Kâr**'dan bahseder:

Güneş doğmadan mavileşmiş Boğaz'dan,
Nevâ-Kâr açılsın bütün ses ve sazdan,
Ufuklarda sürsün zafer musikisi.

Itrî şiiri ise tamamıyla bu büyük bestekâr için yazılmıştır. Yahya Kemal, en güzel eserlerinden biri olan bu şiirde, **Itrî**'ye ve onun **Nevâ-Kâr**'ına ne sebeple hayran olduğunu çok güzel anlatır:

Büyük Itrî'ye eskiler derler,
Bizim öz musikimizin pîri;
O kadar halkı sevk edip yer yer,
O şafak vaktinin cihangiri,
Nice bayramların sabah erken,
Göğü, top sesleriyle gürlerken,
Söylemiş saltanatlı Tekbîr'i

Tâ Budin'den Irak'a, Mısr'a kadar,
Feth edilmiş uzak diyarlardan,
Vatan üstünde hür esen rüzgâr,
Ses götürmüş bütün baharlardan,
O dehâ öyle toplamış ki bizi,
Yedi yüz yıl süren hikâyemizi,
Dinlemiş ihtiyar çınarlardan.

Musikisinde bir taraftan din,
Bir taraftan bütün hayat akınış;
Her taraftan, Boğaz, o şehrâyîn,
Mâvi Tunca'yla gür Fırat akmış.
Nice seslerle, gök ve yerlerimiz,
Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz,
Bize benzer o kâinat akmış.

Yahya Kemal musikinin büyük ifade kudretine inanmıştır. Şiirin âciz kaldığını hissettiği yerde musikiyi imdada çağırır. Bir gazelini şöyle bitiriyor:

Tavsîfi musikiye bırakmak diler Kemal
Bulmaz lisanda nağme senâ-hân olan sana.

Halbuki, kendi eserlerinin çoğu, kelimelerle yaratılmış birer musiki parçası, birer "güftesiz beste"dir.

Rahmetli üstad, 1927 yılında Varşova elçisiyken uzun süren karlı bir kış gecesinin ruhunda uyandırdığı sıkıntıyı **Tanburî Cemil**'in eski bir plâğından dinlediği musuikiyle gideriyor. Bu musiki onu gurbet ellerinden alıp vatanına, çok sevdiği İstanbul'a kavuşturmuştur:

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanburî Cemil Bey çalıyor eski plâkta.
Birden bire mes'udum işitmek hevesiyle,
Gönlüm dolu İstanbul'un en özlü sesiyle.
Sandım ki, uzaklaştı yağan kar ve karanlık,
Uykumda bütün bir gece Körfez'deyim artık!...

Ocak - 1959

İŞİN İÇ YÜZÜ

Hisar'ın yeni çıkmaya başladığı 1950 yıllarını hatırlıyorum: Yeni şiir-eski şiir davası sürüp gitmekteydi. Yeni şiiri savunanların bir çoğunun bundan anladıkları, hiçbir kaideye bağlanmayan, hiçbir disiplini olmayan, rastgele söylenişlerdi . Orhan Veli grubunun peşine takılanlar, eski şiire ait estetik kuralların topunu reddetmekle, bu kurallara büsbütün aykırı davranmakla meseleyi çözdüklerini, yeni bir şiir tarzına ulaştıklarını sanıyorlardı. Yalnız vezni, kafiyeyi atmakla yetinmediler. Şiirde bir âhenk, bir musiki arayanlara karşı, söylediklerinin dile takılacak kadar birbiriyle tepişen kelimelerden seçilmesine; mana ve mantık arayanlara karşı da mümkün olduğu kadar saçma sapan olmasına dikkat ettiler.

Madem yüzmek bilmezdin.
Niye çıktın ağaca.

o devirden kalma tekerlemelerdendir.

Şiirin konusunu da alışılan şeylerin dışından seçmeye, asilden, yüksekten; aleladeye, bayağıya doğru sürüklemeye büyük çaba harcadılar. Aşk, "Mehlika Sultan"dan "vesikalı yâr"e kadar indirilirken, çevre ve dekor da "mehtap"dan, "yıldızlar"dan "çukuru dolmuş aptesane"ye kadar düşürüldü. "Süleyman efendinin nasırı" ile başlayan basitlik merakı, insanları kol, bacak, mide, barsaktan ibaret ilkel yaratıklar halinde gören bir şair sınıfını edebiyatımıza musallat etti.

Bugün nasıl bir açıklama, ne türlü bir yorum yapılırsa yapılsın, 1955'ten sonra bazı genç şairlerimizi "soyut"a, "anlamsız"a doğru iten, benim kanaatıma göre, realizm adına ortaya sürülen basitlik ve iğrençliğin toplumda yarattığı usanç ve tiksintidir.

Ancak, onlar da "ifrat"tan "tefrit"e, bir aşırı uçtan ötekine gittiler. Şiiri, ayaklarına dolaşan ayrık otlarından temizleyip, tozdan çamurdan çıkaracak; ayak hizasından kafa hizasına yükseltecek yerde; insandan büsbütün uzak bir nesne, kimsenin okuyup anlamayacağı, çözümü olmayan bir bilmece haline getirdiler.[1]

Şiiri çiğ bir realizme sürükleyenler, günlük dert ve sıkıntıların basit birer bilânçosu haline getirenler, memleket sanatından çok, Marksizme hizmet ediyorlardı. Bir ağızdan yapılan aşağı tabaka edebiyatı, yoksulukların, haksızlıkların, çirkinliklerin, kinlerin, hasetlerin büyüteçle büyütülüp şiir diye ortaya sürülmesi-kolay şöhret kazanmak, yeni görünmek hevesi kadar-toplumu Marksist bir düzene götürmek için yapılan yeraltı çalışmalarına destek olmak maksadını da taşıyordu.

Böyle bir şiir akımına karşı çıkanların, bu akımın kaynağı olan Marksizme de karşı çıkmaları gerekmez miydi? Yahut, hiç değilse, şiirlerini ideolojilere bulaştırmaktan kaçınmaları tabiî olmaz mıydı? Nitekim, "İkinci yenici" diye adlandırılmış olan genç şairlerin başlangıçta böyle bir tutumları seziliyordu. Bunların ileri gelenlerinden biri, beraber olduğumuz bir açık oturumda, aşağı yukarı "sanat için sanat" görüşünü savunmuş, kendisinin ve arkadaşlarının şiirlerine, "anlamsızdır" diye çatanlara, Divan şairlerini örnek göstererek, kendilerinin de, onlar gibi, toplumun ancak seçkin bir tabakasına hitap eden, saf bir şiire ulaşmak istediklerini ifade etmişti.

Çaldıkları mayayı tutturamadılar. Hitap etmek istedikleri aydın tabaka, anlamsız sözlerden anlam çıkarmak, şiir adına bilmece çözmek için kafa yormaya hiç de hevesli değildi. Yeniliğin uyandırdığı ilk meraklar tatmin edilince, çıkardıkları dergi ve kitapları kendilerinden başka okuyan kalmadı. Uzun yıllardan beri basınımıza hâkim olan Marksist yazarlar ise, yavaş yavaş, böyle "şaircilik" oynayanlara-yeri geldiği için argo kullanalım- bozulmaya başladılar.

---

(1) Yaptılar, ettiler derken Batı'da böyle yapıp edenleri taklit ettiler demek istiyorum. Sözünü ettiğim şiir akımlarının hiç biri kendi öz benliğimizden doğmamıştır. Millî bir karakter taşımaz.

Zavallı "ikinci yeniciler" artık iki cami arasında kalmış beynamaz gibiydiler. Aydını, en aydını da dahil, okuyucuya kendilerini sevdiremedikleri gibi, "eylemci Marksist"leri de kızdırmışlardı. "Soyut" tan, "anlamsız"dan vazgeçip, doğru dürüst şiir yazmak güç, hele böyle bir yol tutarak sivrilmek, birbirlerini öve öve balon gibi şişirdikleri şöhretlerini devam ettirmek imkânsızdı. Çareyi Marksist yazarlara yanaşmakta buldular. Önce onlara dergilerinin sayfaları açıldı, sonra kolları, yürekleri. Şiirde yine az çok eski yolda yürüyüp, nesirlerinde Marksizme, Marksist yazarlara övgüler döşenmeye başladılar. Bu suretle Marksist basında yeniden kazanmaya başladıkları itibar, son günlerde kendilerini iyice coşturmuşa benziyor. Şiirlerinde de, kendilerinin yarattıkları hacivat diliyle, yoksulluk, özgürlük, sömürü edebiyatı yapmaya başladılar. Bunları okumak o kadar eğlenceli oluyor ki! Gözümün önüne, arkasında frakla, çöpçülük veya eskicilik yapmaya kalkışan acayip kimseler geliyor. gülmekten kendimi alamıyorum.

Kasım . 1968

HÜRRİYET ÜZERİNE

Nedense, hürriyet denilince akla hep kanun maddeleri, dış görünüşler, maddî durumlar geliyor. Kanunlar vatandaşlara gezmek, konuşmak, yazmak, seçmek, seçilmek serbestliği tanıyorsa o memlekette vatandaşlar hürdür diyoruz. Bir yere kapatılmayan, yüksek perdeden atıp tutabilen, yiyecek ekmeği, harcayacak parası bulunan herkesi hür sanıyoruz.

Asırlarca sürüp giden hürriyet mücadeleleri hep bunlar için yapılmış. Ne saltanatlar yıkılmış, nice kelleler uçurulmuş... Bugün insanların pazarda satılması yasaktır. Sovyet Rusya gibi bir kaç memleket hariç, vatandaşlar canlarını, mallarını bir diktatörün arzularına tâbi olmaktan kurtarmışlardır. Memleket idaresine az veya çok iştirak ederler.

Ama, gerçekten "hür" diyebileceğimiz insanların sayısı yine de ümit edildiği kadar fazla değildir. Çünkü hürriyet insana başkaları tarafından verilemez. Onu, milletler gibi, fertler de kendileri kazanırlar. Ne kadar kanun yapılsa, ne kadar uğraşılsa boş. Hürriyet dıştan çok içtedir. Bütün diktatörler, ağalar, paşalar sınır dışına çıkarılsa bile, içinde hür olmak hevesi bulunmayan, onun hazzını duyamayan kimse, yine de kendisine hükmedecek birini bulur.

Biz, saltanatı, hilâfeti yıkıp cumhuriyeti kurduk. Tek parti idaresini kaldırıp yerine çok partili demokrasiyi koyduk. Acaba kukla ve dalkavuk sayısı biraz olsun azalmış mıdır? Hayır. Dün padişahın ayağına kapananlar, bugün vekillerin, parti başkanlarının elini, eteğini öpüyor.

Bugün -rey toplamak için- halka kendisinin inanmadığı şeyleri telkin etmiye çalışan, herkesin nabzına göre şerbet veren politikacıyı,

dün -ihsanda bulunsun diye- vezir-i âzamı göklere çıkaran kasideciden farksız bulurum. Ve, benim görüşüme göre, dün Magosa zindanında:

Zalim olsa ne rübte bi perva
Yine bünyâd-ı zulmü biz yıkarız.
Merkez-i hâke atsalar da bizi
Kürre-i arzı patlatır çıkarız.

diye kükreyen şair, bugün -elleri kolları serbest olarak dolaştığı halde- işinin icabına göre parti değiştiren tüccardan, terfi zamanı yaklaştıkça, âmirinin önünde eğilmesi fazlalaşan memurdan daha çok hürdür.

Bu dünyada hürriyeti sınırlayan her türlü kayıtlar kalksa bile, birtakım hırslar, menfaatler insanları yine de çemberi içinde sıkacaktır.

Sultâna kayd-ı saltanat-ı dehr pay-bend
Derviş kendi başına sultan olup gider.

beytini çok severim. Bugün, devlet idaresinde hemen hiç söz sahibi olmadıkları halde, türlü formaliteler altında ezilen İngiliz krallarını değil, eski zamanın astığı astık, kestiği kestik olan hükümdarlarını da düşünsek, beytin doğruluğunu (sultanların bile -ayakları saltanat kaygısıyla bağlı bulunduğundan- tam bir serbestlikle hareket edemediklerini) yine kabul ederiz. Kimseye "kendi başına sultan olup", bir lokma bir hırka dolaşan dervişlere benzemesini tavsiye edemiyeceğimiz de meydandadır.

Ancak, bu yalan dünyada elde edilebilecek hiçbir nimetin, insanın insanlığından, izzet-i nefsinden vazgeçmesine değecek kadar kıymetli olmadığına herkesi inandırabilsek ne iyi olurdu! Kanunların, nizamların koyduğu çerçeve dışına çıkmadan, aklının, vicdanının

emrettiği yolda serbestçe yürüyebilen vatandaşlara ne kadar ihtiyacımız var!

Ben, hür insandan, **Fikret**'in dediği gibi: **"Fikri hür, vicdanı hür, irfanı hür..."** bir insanı anlarım. Böyle insanlar şu kanunu kaldırıp bunu koymakla veya -bazılarının istediği gibi- isyanlar, ihtilallerle yaratılamaz. Böyle insanlar çocukluk çağından başlayan iyi bir terbiye, müsait bir kültürle yetişir.

Hattâ, daha ileriye giderek diyeceğim ki: Hür insan olmak biraz da Allah vergisidir.

Ağustos - 1953

KARA SEVDA

Bu memlekette en güzel hürriyet şarkıları Namık Kemal'le başlamıştır:

Ne efsunkâr imişsin âh ey didar-ı hürriyet
Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten!

Ne kadar uzun bir zamandan beri bu şarkıların peşinden gidiyoruz. Meşrutiyete, cumhuriyete, demokrasiye hep bu şarkılarla girdik. 27 Mayıs devrimi bu şarkıların verdiği heyecanla başarıldı.

Şimdi hürriyet havasıyla ciğerlerimiz alabildiğine dolmaktadır. Yazanlarımız kalemleri, konuşanlarımız dilleri için hiçbir fren tanımıyorlar. Herşey korkusuzca yazılıp söyleniyor. Hepimiz bu mutlu günlere erişmiş olmanın sevinci içinde oynuyor, el çırpıp hora tepiyoruz.

Keşke bu mutluluk hep böyle sürüp gidebilse. Işıklarımızı söndürmeseler. Kadehlerimizi yere çalmasalar. Yahya Kemal'in dediği gibi, bir tel kopup âhenk ebediyen kesilmese...

Ne yazık ki, ortaya çıkan bazı belirtiler bize güven vermekten uzaktır. Gün geçtikçe içimize şüphenin tohumları ekiliyor. "Hürriyet"in şerefine bizimle birlikte kadeh kaldıranların, ceketlerinin altına sakladıkları hançerleri görmeye başladık. Fikret:

Kanun diye, kanun diye, kanun tepelendi.

demişti. Şimdi de hürriyet diye, hürriyet diye, hürriyetin tepelenmesinden korkuyoruz.

Üniversiteye tam bir muhtariyet verilmesini, hocanın öğrencileriyle her konuyu serbestçe tartışabilmesinin sağlanmasını, ilmin ortaya koyduğu gerçeklere saygı duyan, taassuptan uzak, aydın kafalı gençler yetiştirmek için istemiştik. Bazı hocaların, bu geniş hürriyeti kötüye kullanarak, kafaları -kendilerinin telkin ettiği bir görüşün dışında- her türlü hür düşünceye kapalı birtakım yobazlar yetiştirmesine engel olamıyoruz.

Değişik görüşlerin, karşılıklı anlayış ve hoşgörürlük içinde tartışılıp, birtakım gerçeklerin ortaya çıkarılması amacıyla düzenlenmesi gereken "açık oturum"ların, önceden benimsenmiş olan kaskatı bazı düşüncelerin reklâm ve propagandasına âlet olarak kullanıldığı gözümüzden kaçmıyor. Bu oturumlara katılan bazı -sözüm ona- aydın gençlerin yalnız bir kulübü tutup, onu alkışlayan futbol seyircileri kadar dahi, karşı düşünceye saygı ve anlayış göstermedikleri bir gerçektir. Bunların düşünce hürriyetinden tamamen yoksun, verilen direktife göre hareket eden, birer robot haline geldikleri, oturuşları, kalkışları ve her türlü davranışlarıyla kendini gösteriyor.

Bir doktrin kitabından okunan her cümleyi çılgıncasına alkışlayan bazı üniversite mensuplarıyla, söylenen her Arapça söze kafa sallayıp "âmin" diyen mahalle mektebi mezunları arasında büyük bir fark göremiyorum. Bu kafayla yetişenlerden demokratik rejim içinde dürüst bir düşünce savaşı beklemeyiniz. Onların kafaları değil, yalnız gırtlakları ve yumrukları konuşur.

Kanunlarımızın yasak ettiği bir ideolojinin propagandasını yaptığından dolayı hapse atılan bir şairi kurtarmak için, bir zamanlar aydınlarımızın büyük bir kısmı el birliğiyle çalışmışlardı. Sanat söz konusu olunca ideoloji farkı gözetmemeli deniliyordu. Sanatının büyüklüğü ideolojisini unutturmalı deniliyordu. Hapisten kurtulur kurtulmaz Demirperde gerisine kaçıp bir kaç yıl önce orada ölen bu şair bugün yurdumuzda baştacı edilmektedir. Ama, sanatiyle değil, ideolojisiyle. Yeni yayınlanan şiirlerinden sonra tarafsız çevrelerde şüphe ile karşılanan sanat kudreti üzerinde artık fazla durulmuyor... Bütün projektörler -şimdi kutsal sayılmaya başlanan hapishane hayatı da dahil- gerçek yaşayış ve ideolojisi üzerine çevrilmiştir. Bir zamanlar adının anılması yasak olan salonlarda şiirlerinin -sanatla ilgisi olmayan bir heyecanla- ayakta alkışlandığını işitiyoruz.

Ama, belli birtakım çevreler yine de hürriyetsizlikten dem vuruyorlar. Memleketimizde düşünürün ve sanatçının yeteri kadar hür olmadığını ileri sürüyorlar. Onların düşünce hürriyeti ile yalnız bir tek şeyi düşünme, sanat hürriyeti ile de yalnız onun türküsünü söyleme hürriyetini murat ettiklerini biliyoruz. Fırsat ellerine geçtiği anda, kimseye bunun dışında bir hürriyet tanımayacaklarına şüphe yoktur. Bu fırsatı ellerine geçirmelerine imkân verecek hürriyeti istiyorlar. Açıkçası, istedikleri, hürriyeti yok etme hürriyetidir.

Biz hürriyet âşıkları, tutulduğumuz kara sevdanın gittikçe artan ateşiyle kendimizden geçerek, onlara böyle bir hürriyeti bile tanıyacak gibiyiz. Hürriyet aşkına, hürriyetin kurban edilmesine göz yumacağa benziyoruz.

Aklıma yine yazımın başında andığım mısralar geliyor:

Ne efsunkâr imişsin âh ey didar-ı hürriyet,
Esir-i aşkın olduk gerçi kurtulduk esaretten!

Ey koca üstad, "hürriyet aşkını" bir çeşit "esaret" olarak vasıflandırırken yoksa bir bildiğin mi vardı? Ruhunu çağırıp sormak isterdim. Çünkü ben, aşırı hürriyet sevgisinin bizi hangi yöne doğru sürüklemekte olduğunu düşündükçe, senin o beytinde, basit bir söz hünerinin çok üstünde, bir hikmetin saklı bulunduğuna inanmaya başladım.

Haziran - 1965

İDEAL SAVAŞI

Büyük heyecanlara, idealistçe davranışlara genç yaşlar her zaman daha uygun olmuştur. Bunu, o yaştaki enerji bolluğuyla birlikte, tecrübe eksikliğinde aramak gerek. İleri yaştakilerin elini kolunu bağlayan yalnızca "viran olası hanede" ki "evlâd ü ayal" değildir. Acı tecrübe yılları, onlara, parlak elişi kâğıtlarıyla süslenmiş hedeflerin arkasında sinsice sırıtan, iğrenç çehreleri görebilmek kabileyitini kazandırmıştır. Savaşın dışında veya kenarında kalmak isteme leri yadırganmamalı.

Büyük âşıkların, aşkı için her şeyi göze alanların daha çok gençler arasından çıkması -kim ne derse desin- yalnız hormonların etkisiyle açıklanamaz. Sevmek, bağlanmak ihtiyacı olgun yaşlarda daha da arttığı halde, herhangi bir insanın sevilmeye, bağlanılmaya değer olduğuna inanabilmek güçleşir. İnsanın Yahya Kemal gibi:

Son zevkin eğer aşk ise... Ummana karış, tat!
Gönlünden o cânan dediğin lâşeyi silk, at!

diyebilmesi için, başından bir hayli acı maceranın geçmiş olması gerekir.

Reşat Nuri'nin çok seneler önce okuduğum "Damga" adlı romanının konusunu hayal meyal hatırlıyorum: Sevgilisinin evinde gece vakti yakalanan genç âşık, onun namusuna leke sürülmesin diye, hırsız rolü yapar. Kendi kendisine haksız olarak vurduğu bu damga ömrü boyunca felâketten felâkete sürüklenmesine sebep olur. Ama, kadın onu bir dakika bile düşünmemiştir. Delikanlının bir hayli yaşlandıktan ve şimdi hatırlayamadığım bir şekilde acı gerçeği öğrendikten sonra, söylediği şu cümleyi hiç unutmam: "Hayatımı bir vehme kurban etmiştim."

Birtakım prensipleri savunmak için senelerdir çarpışan, herkesin gıpta ettiği makam ve mevkileri gözünü kırpmadan terkeden bir arkadaşım, geçen gün bana: "Herşey yine eskisi gibi sürüp gidiyor. Herkes yine bildiğini okuyor. Yaptığım bunca fedakârlık bir işe yaramadı. Kimse bana "aferin" demedi. Üstelik adım da geçimsize çıktı" demişti. Kısacası o da -"Damga" romanının kahramanı gibi- hayatını bir "vehme" kurban etmişti, ediyordu.

Bugün bir ideal savaşı vermek istiyen kimse, eğer gerçekleri göremeyecek kadarsaf veya tecrübesiz değilse, kendisinin değirmenlere karşı çıkan Donkişot'tan farksız olduğunu anlamakta gecikmeyecektir.

Sizi idealistçe çıkışınızda destekleyenler, hareketiniz kendi çıkarlarına uygun olduğu sürece yanınızdadırlar. O çıkarlar sağlanamaz bir duruma geldiği an, yanınızda kimseyi bulamazsınız. Sağlanabildiği takdirde ise -idealinize ihanet etmemek için- onları artık yanınıza değil, karşınıza almak gerekir.

Milletlerin hayatı da bir bakıma kişilerin hayatına benzemektedir. Onlar da zamanla tecrübe kazanırlar. Cumhuriyeti kırk yıldan fazla, demokrasiyi yirmi yıla yakın yaşamış ve birçok acı tecrübeler geçirmiş olan milletimizin, bir iki parlak nutukla kandırılması artık mümkün olamaz. Onu yeni bir ideal savaşma çağırıyor, ondan yeni fedakârlıklar istiyorsak, bu savaşın samimiliğine, fedakârlıkların boşa gitmeyeceğine onu gerçekten inandırmak gerekecek ve bu hiç de kolay olmayacaktır.

Ekim - 1964

GENÇLİKTEN BEKLENEN

Gençlikten ümidini kesenler var. Bu, Türkiye'nin geleceğinden ümidi kesmek demektir. Zaman zaman benim de böyle bir karamsarlığa sürüklendiğim oluyor. Bir açık oturumda, en doğru düşüncelerin karşısına, düğmesine basılmış kuklalar gibi, bir ağızdan bağırmakla çıkan üniversitelileri görüyor, üzülüyorum. Bir maymun taklitçiliği ile saçını sakalını birbirine karıştırıp, zenci müziğiyle tepinenleri seyrediyor, tiksiniyorum. Bir bakıyorum, dün ilk şiirlerini görüp kendisinde sabırla istidat aradığım genç, bugün belli bir grubun tesir çenberi içine girmiş, üstad pozuyla dergilere mülâkat veriyor, yurt dışına kaçmış bir şa'irle aynı yolun yolcularını - hiç başkası kalmamış gibi - Türkiye'nin en büyük şairleri olarak gösteriyor. Bir başkası, henüz öğrenmek ve anlamaya çalışmakla görevli olduğu millî değerlerimize, boş bulduğu bir dergi sayfasında, başkasından kaptığı cümlelerle küfretmeyi marifet sayıyor.

Satılan ve satın alınanları bir yana bırakıyorum. Küçük veya büyük çıkarlar uğruna bu memlekette iyi ve güzel olan her şeyi yıkmak görevini seve seve üzerine alanlar bulunduğunu biliyorum. Ama, öyle sanıyorum ki, bunlar çok küçük bir azınlıktır. Fazla önem vermeye değmez.

Beni asıl üzenler, satılmışlar değil, ne yaptıklarını, ne yapmak istediklerini bilmeyenlerdir. En aydın sayılan kişiler arasında, ana mefhumları birbirine karıştırıp, gerçekte hiç de tasvip etmeyecekleri bir hedefe ulaşmaya çalışanların cephesine katılanları gördüm. "Ben sosyal adalet istiyorum, onun için sosyalistleri destekliyorum" diyenlere, sosyal adaleti istemekle, sosyalizmi istemenin aynı şey olmadığını, üstelik bizde sosyalist görünenlerin çoğunun maske takmış komünistler olduğunu bir anlatabilsek mesele kalmayacak.

Yazı yazmaya, sanatçı olmaya heveslenen gençlere, hakedilmemiş bir şöhretin saman alevi gibi gelip geçici bir şey olduğu, haklı bir şöhretin ise, belli ideolojik grupların kasti şişirmeleri veya -zemzem kuyusuna eder gibi- en değerli sanatçıları karalamakla elde edilemeyeceği öğretilebilse, bir sürü emeğin boşa gitmesi önlenecek.

Gerçekte, gençleri, yalnız gençleri değil, herkesi yanıltan cemiyetimizdeki değerler anarşisidir. Düşünce ve sanat eserlerine karşı ilginin pek zayıf oluşudur.

İyi ile kötüyü, güzelle çirkini ayıran pek yok. İyi de piyasada ancak kötü kadar rağbet buluyor. Altınla bakır aynı dükkânda, aynı fiatlarla satılmaktadır. Bakırın reklâmını yapan çoksa, satışının altını geçmesi de mümkün.

Bu durumda gençlik, âlim değil, şarlatan olmaya; fikir adamı değil, papağan olmaya; sanatçı değil, kolaycı olmaya itilmektedir. Bir cemiyette kırk yıllık bir emekle meydana gelecek sağlam, kırk dakikada şişirilen çürükle bir tutulmaya başlanırsa, hiç kimse çile çekmenin sıkıntısına katlanmaz. Bir şaheseri anlamak veya anlatmaya çalışmak, elbette ona tükürmekten çok daha zordur. Yıkıntılar ortasına bir kulübecik kondurmanın, göz kamaştırıcı yapılar arasına bir yenisini eklemekten çok daha kolay olması gibi.

Ben, gençlere isyancı olmayı yakıştırırım. Ama, onlar ilgisizliğe, haksızlığa isyan etmeliler. Cemiyetimizdeki değerler anarşisinin ortadan kalkmasına, "Sezar'ın hakkının Sezar'a verilmesine" çalışmalılar. Sarsıntı geçiren bir cemiyetin zayıf taraflarını yakalayıp, kazanmadıklarını almaya, haketmedikleri yere oturmaya çalışmak, genç ruhuna yakışmaz.

Düzeltilmesi gereken bunca bozukluklar, yapılması gereken o kadar büyük işler dururken, gençlik ateşinin, kolay şöhret uğruna havanda su dövmekle veya belli ideolojiler için akı karadan ayırmayan bir kör döğüşüne girmekle söndürülmeye çalışılması bana hüzün veriyor.

Eylül - 1968

GENÇLER ve YAŞLILAR

Edebiyatımızda "dün-bugün", "eski-yeni" çekişmesinin yirmi yıldan fazla bir zamandan beri içinde yaşıyorum. Aslında bu çekişmeyi manasız bulurum. Edebiyat dünyasının -memuriyetlerde olduğu gibi- donmuş kadroları yoktur. Birinin yükselmesi için öncekinin yerinden ayrılması gerekmez. Ama, bu gerçeği ne gençlere kabul ettirmeye imkân var, ne de yaşlılara. Gençler kendilerine yer açmak için yaşlıları, yaşlılar da yerlerini korumak için gençleri durmadan inkâr ederler.

Bu bitmeyen kavgadan en çok zarar görenlerin eski nesle saygı gösteren gençler olduğunu da acı acı görmekteyim. Bu gençler, isyancı arkadaşlarının eski nesle yağdırdıkları kurşunlara -büyük bir vefa duygusu ve değerbilirlikle- göğüs gererek, ağır yaralar alırlar. Ama, eski nesle mensup olanların, bir "hırs-ı pirî" ile, yalnız kendilerini düşündüklerini, kendilerinden sonra edebiyatçı yetişmesini istemediklerini farkedemezler. Eski nesli savundukları için karşıdan hedef oldukları kurşunlara, bir de eski neslin arkadan sinsice sapladığı hançerler eklenir.

Eskilere saygı duymak başka, eskilerden ilgi ve anlayış beklemek başka şeydir. Birincisini bütün gençlere tavsiye ederim, ikincisini ümit etmemek şartiyle. Eski şöhretlerin, kendilerini topa tutarak rahatlarını kaçıran isyancı gençlerle bazan ister istemez ilgilenip, sırf belâyı defetmek için, onlara tavizler verdiklerine tesadüf edilse bile, huzurlarında "el pençe divan duran" saygılı gençlere değer verdikleri, oturacak bir yer gösterdikleri hemen hiç görülmemiştir.

Yeni gençlerden bazılarının çıkardıkları bir dergiye "Tanınmış yazarlar yazı göndermesin, yayınlamayız " şeklinde bir açıklama koy-

malarını yadırgadım. Edebiyata yıllarca emek verip, şöhrete ulaşmış ak saçlı bir yazarın yayınlanmak üzere yolladığı bir yazıyı -yeteri kadar başarılı olmasa bile- yayınlamayıp geri çevirmeyi, hiç bir dergiye yakıştıramayacağım, bir vefasızlık sayarım.

Ama, gençlerin eski şöhretlere duydukları saygı, hiçbir zaman, boyunlarını onların insafına ve değer hükmüne teslim edecek kadar ileri gitmemeli. Aksi takdirde, uzatılan boyunları, o buruşmuş veya buruşmaya yüz tutmuş ellerin -pek nadir istisnalar dışında- acımadan koparacaklarını biliyorum.

Nisan - 1967

SABIR YETSE BİLE

Düşünme, en çok değer verdiğim manevî çaba, en çok saygı duyduğum zihin faaliyetidir. Bugüne kadar hiçbir iddiayı kendi akıl süzgecimden geçirmeden, kabul veya reddetmedim. On kere çözümleyip sonuca bağladığım bir problem, onbirinci kere karşıma getirilse, karar vermeden önce yine de bir an düşünürüm.

Şüpheciyim. Yazı yazdığım kâğıdın beyaz olup olmadığını sorsalar, ışığa tutup iyice bir bakmadan cevap vermem. İyi, kötü, namuslu, namussuz, vatansever veya vatan haini sıfatlarını bir insana kolay kolay yapıştıramam. Böyle bir karara varınam için, o kimseyi tekrar tekrar tecrübe süzgecinden geçirmem, yapıp ettiklerini, yazıp söylediklerini iyice incelemem gerek.

Bu mizacım, herhangi bir karşı düşünceyi, karşı hareketi çabucak karalayıvermeme engel olur. Aslında, böyle bir düşünce ve hareketten hoşlanırım da. Zira, şüpheciliğim kendi inançlarıma, kendi düşüncelerime karşı da her zaman tetiktedir. Bu düşünce ve inançların, başkaları tarafından kuvvetle sarsılıp silkelenmesinden zevk alırım. Çünkü, bu sarsma ve silkeleme, çürükseler onlardan kurtulmama, sağlamsalar onlara daha yürekten bağlanmama sebep olur.

Fakat, okumaya ve düşünmeye başlayalıberi, açık, dürüst ve samimî bir tartışmaya, bir "fikir mücadelesi"ne hasret kaldım. Gerçekte, her iki tarafın düşüncelerini ortaya koymalarına "fikir mücadelesi" denilmesini bile biraz ağırca bulurken, şahidi olduğum tartışmalarda, "fikir"de bir tarafa itilip, körükörüne bir "mücadele" yapılmaktadır.

Aynı kayığın içinde çekişip durduğumuz kimseler, deniz üstünde olduğumuzu inkâr etmeseler, yelkeni mi, küreği mi kullanmak gerektiği hususunda kendileriyle anlaşabilirdim. Bizi gözle görülür, elle tutulur uçurumların kenarına doğru sürüklemek isteyenlerin niyetlerinin iyi olması ihtimalini, ne kadar şüpheci olursam olayım, hatırıma getiremiyorum. Hedef olarak esaretlerin en korkuncunu gösterip de, hürriyet için savaşır görünenlerin samimiyetsizliği, Fatma Hanım'a yasakladıkları bir kıyafeti Ayşe Hanım giyince "haspaya yakışıyor" diye hoş görmeye kalkanların adaletsizliği, bu şüpheci kafamda hiçbir şüphe uyandırmayacak kadar açıktır.

Şu koyu Osmanlı'nın -Türkçeyi de bırakıp- "arıca"yı bir parça ödenek için savunduğu, şu magazin şiirleri hayranının sürrealist geçinmeye başlamasının azıcık şöhret uğruna olduğu o kadar belli ki... Şu sanat jürisinin seçeceği eserlerin önceden tayin edildiği, şu sözde ilim adamının söyleyeceği sözlerin kendisine hazır olarak verildiği o kadar sırıtıyor ki... Şüphe etmek için, benim gibi şüpheci olmak yetmez, düpedüz aptal olmak gerekir.

Bugüne kadar okuduğum hikâyeler içinde en çok beğendiklerimden biri Stefan Zweig'ın dilimize "Satranç Ustası" adıyla çevrilen hikâyesidir. Uzun süre tek kişilik bir hücrede hapsedildiği ve yapacak bir iş bulamadığı için, hayalî satranç takımını kullanarak kendi kendisiyle satranç oynamaya alışmış ve bunda çok ustalaşmış bir adam günün birinde dünya satranç şampiyonu ile karşılaştırılır. Şampiyon, satrancı iyi bilmekle beraber, o kadar ağır, o kadar ağır oynar ki, kendi kendisiyle satranç oynamaya alışmış olan adam, sonunda farkına varmadan, hayalinde onun yerine de oynamaya başlar. Karşısındaki bir taşı nereye koyacağını düşünüp durduğu sırada, o her ikisinin yerine de oyuna devam edip, bir hayli ilerlemiştir. Kendisine oyun sırası geldiği zaman hayalinde oyunun ulaştığı safhaya göre, hangi taşı oynaması gerekiyorsa onu oynar. Ve tabiî seyircilerin şaşkın bakışları arasında oyunu kaybetmiş olur.

Günlerimin çoğu, "Satranç Ustası" hikâyesindeki hükümlü gibi, bir ruh yalnızlığı içinde geçtiğinden, kendi kendime düşünüp, kendi kendimle tartışmaya öyle alışmışım ki, dostlar meclisinde girdiğim bazı tartışmalarda, daha karşımdakiler ilk taşı nasıl

oynayacaklarını düşünüp dururken, ben hayalimde konuyu sonuca bağlayıp şahlarına el atıyor ve tabiî oyunu kaybediyorum.

Şu hikâyedeki satranç şampiyonunun sabrını bir gün Allah bana da verir mi acaba? Belki o zaman, iyi niyetli bazı gafil dostlarımın bugün ancak başlangıcını görebildikleri birtakım düşünce ve davranışların sonunun nereye varacağını yavaş yavaş anlatmak fırsatını bulur ve onların doldurmuş göründükleri yerleri boş bırakmamalarını sağlamaya çalışırdım.

Tabiî bu kadar uzun bir sûre içinde iş işten geçmez, olan olup bitmezse...

Haziran - 1969

MARŞLAR, BESTELER, HATIRALAR

İstiklâl Marşı'mız hakkında şimdiye kadar birçok tenkitler okudum. Onu zayıf, yetersiz bulanlar, İslâmî bir görüş ve duyuşla yazıldığını, milletimizin azmini ve cesaretini yeteri kadar aksettiremediğini söyleyenler çıktı. Üstad Falih Rıfkı Atay'ın da, geçenlerde okuduğum bir pazar konuşmasında, İstiklâl Marşı'mızdan, başındaki "korkma" sözü dolayısıyla, küçümseyen bir eda ile bahsettiğini hatırlıyorum. Zaman zaman bu marşın değiştirilmesini isteyenler de çıktı. İçinde din, iman, Allah sözleri geçen her şeyin karşısında olan bazılarına pek yakışan bu isteği, yıllarca önce, Necip Fazıl Kısakürek'in kaleminden okuduğumu da unutmadım. Hatta, hatırladığıma göre, Necip Fazıl, İstiklâl Marşı yerine geçmek üzere kendi yazdığı bir marşı da yayınlamış ve bu marşı sağlığında Atatürk'ün beğenmiş olduğunu da ileri sürmüştü. Marşın ilk mısraları -yanılmıyorsam- şöyle idi:

Tanrının alnından öptüğü millet
Güneşten başını göklere yükselt

Objektif bir görüşle ele alınır, eleştirilirse, Mehmet Âkif'in yazdığı İstiklâl Marşı'nda kusurlar bulunması imkânsız değildir. Ama, bu gibi konuları objektif bir açıdan incelemek insanı yanlış yollara götürür: Çünkü, mahiyetleri itibariyle sübjektiftirler. Biz, İstiklâl Marşı'yla Kurtuluş Savaşı'mızı ve savaş sonrasının heyecanını yaşıyoruz. Onun yerine geçecek hiçbir söz ve musiki şaheseri bizde aynı hatıraları uyandıramaz. Annemizin çocukken söylediği ninni, ninnilerin en güzelidir. Sesi güzel olmuş çirkin olmuş farketmez. Sonradan çok daha güzel ninniler dinlesek bile, hiçbiri onun yerini tutamaz.

Bir yerde okumuştum: Âkif'e sağlığında İstiklâl Marşı'nın değiştirilmesinden bahsedildiği zaman verdiği cevap şu olmuş: "Allah bu millete bir kere daha İstiklâl Marşı yazdırmasın". Rahmetlinin bununla demek istediği -bence- şudur: Marş durup dururken yazılmaz. Yeni bir İstiklâl Marşı yazılması ve milletçe benimsenmesi için, yeni bir istlklâl savaşı verilmesi, o savaşın acı hatıralarının yeniden yaşanması gerek.

Bir söz veya musiki parçası bir olaya, bir hatıraya bağlandı mı, ikisi bölünmez bir bütün olur. Ayrı ayrı düşünülemez hale gelir. 27 Mayıs 1960'dan beri ne zaman Harbiye Marşı'nı dinlesem yeni bir ihtilâl olduğunu sanırım. Bunun gibi, hepimize sevinçli veya üzüntülü anlarımızı, kaybettiğimiz dostları, sevgilileri hatırlatan şiirler ve besteler vardır.

Bugün Pazar. Doğu illerimizde 2 gün önce olan korkunç depremin felâkete uğrattığı yurttaşlarımızın acısı içimizi bir alev gibi yakıyor. Radyolarımız programlarında değişiklik yapmışlar, musikiye ayırdıkları saatlerde yalnız klâsik Türk ve Batı musikisinden seçme parçalar çalıyorlar. Bu benim için bir bayram demek. Çünkü, klâsik musikiyi (bilhassa klâsik Türk musikisini) çok severim. Ama, Doğu'daki yurttaşlarımızın iniltileri kulaklarımda iken, bu musikiyi nasıl zevkle dinleyebilir, nasıl sevinebilirim.? Hele bu musikinin felâket dolayısiyle çalındığını bilirsem. Bir zamandan beri âdet oldu: Millî bir matem olduğu zaman radyolarımız klâsik musiki eserleri çalıyorlar. Geçenlerde, Refi Cevat Ulunay, bir yazısında bundan şikâyet ediyordu. Üstada göre, radyo idaresi klâsik musikimizin insana keder veren bir matem musikisi olduğu kanaatini herkeste yerleştirmek için böyle yapıyormuş. Ben radyo idaresine bu gibi bir kötü niyet atfedemiyeceğim. Kâzım Karabekir Paşa öldüğü zaman biz Mülkiye'de öğrenci idik. Radyolarımız mateme girmiş ve bize üç veya dört gün yalnız kilise musikisi çalmıştı. Ave-Maria'yı günde iki-üç sefer dinlediğimizi hatırlıyorum. Bir Müslümanın arkasından durup dinlenmeden Ave-Maria çalınmasını -eser ne kadar güzel olursa olsun- son derece saçma bulmuştuk. Bu günkü durum herhalde ondan daha iyidir.

Ancak, Ulunay'ın da haklı olduğu bir taraf var: Radyolarımızda pek seyrek çalınan klâsik musiki parçalarını matem günlerinde arka arkaya dinlemeye alışırsak, yavaş yavaş o parçalarla matemler arasında bir bağlantı kurmaya başlayacağız. Itrî'nin "Tûti-i mucize gûyem" diye başlayan şaheser yürük semaisi Cumhurbaşkanımız Cemal Gürsel'in komaya girişini, Dede'nin eşsiz "Kâr-ı Nev"i Varto'da can veren binlerce yurttaşımızı hatırlatarak, bize zevk yerine keder verecek.

Ağustos - 1966

İYİYİ İKTİDARA GETİRMEK GEREK

Kötünün iyiyi kovması, ortadan kaldırması, yalnız para piyasasının değil, toplum hayatının da bir kanunudur. Ayarı bozukların geçer akçe yapıldığı bir yerde, tam ayar sikkeleri boşuna ararsınız.

Her türlü şarlatanlığın ilim, her türlü hokkabazlığın sanat sayılmaya başlandığı bir toplumda, gerçek ilim adamı ve sanatçının yavaş yavaş nesli tükenir. Politika bir ahlâksızlık yarışı, memuriyet bir çıkarcılık mesleği haline gelirse, hiçbir politikacıdan dürüst olmasını, hiçbir memurdan namuslu kalmasını isteyemeyiz.

Sağımıza solumuza bakıp "A! O da mı?", "O da mı?" diye hayret çığlıkları atmayalım: Kötülüğün veba mikrobu kadar bulaşıcı olduğundan haberimiz yok mu?

Kötü olmak, kötü bir şey yapmak kolaydır. İyi olmak için uyulması gereken bin bir kaideyi bir anda itivermek; iyi bir şey yapmak için çekilmesi gereken bin bir zahmetten bir solukta kurtuluvermek ne kadar hoş, ne kadar çekici! İnsanlar bu lezzeti bir kere tadıp, bu çekiciliğe bir kere kapılmayagörsünler, onları artık çile çekmeye, ter dökmeye kolay kolay yanaştıramazsınız.

Eski kültürü, eski edebiyatı bilmemek meziyet haline gelirse, kimsenin tozlu kitap raflarına uzanmasını bekleyemeyiz. Dilin bütün kaidelerini çiğnemek, altüst etmek; her derde deva kelimeler uydurup yerli yersiz kullanmak, "ödül" verilmeye lâyık bir marifet sayılırsa, doğru ve güzel Türkçe'nin, şiir dilinden kanun diline kadar, bütün metinlerden kovulmuş olmasını tabiî görmek gerek.

Kimseden bir melek olması, bir peygamber sabrı ve feragati göstermesi istenilemez. Çok az istisnalar dışında, herkesin paraya da,

şöhrete de sevgisi, meyli, ihtiyacı var. Bunları sağlamak için kötü olmak, kötü bir şey yapmak yetiyor, hatta gerekli oluyorsa; iyi olmanın, iyi bir şey yapmanın cefasına katlanmadı diye kimseyi ayıplamaya hakkımız kalmaz.

İyiyi iktidara getirmek; iyiyi söz sahibi kılmak; şöhrete de, paraya da iyinin hak kazanmasını sağlamak gerek. Kötünün ve kötülüğün bütün toplumu kaplayıp, yerle bir etmesini önlemenin biricik çaresi budur.

Temmuz - 1969

ŞİKÂYET

Estetiğin matematik gibi kesin kanunları yoktur. Bunu tartışmasız kabul ederiz. Matematikte herkes için dört olan iki kere iki, sanat alanında, sana göre üç, bana göre beş olabilir. Ama, biri çıkıp da iki kere ikinin sıfır, öteki de yüz ettiğini şöylerse, ortada tartışmaya değer bir şey kalmaz.

Bugün sanat dünyamızda o kadar aykırı görüşler ortaya atılıyor ki, değil anlaşma, tartışma imkânı bile bulunamaz oldu. Birbirimizden sesimizin duyulamayacağı kadar uzaklaşıp öyle konuşuyoruz.

Hepimizin "keramet'imiz kendimizden menkul". Hepimizin değeri çevremizdekilerin alkışlariyle sınırlı. Dost yalnız bizi beğenen, güzel yalnız bizden olan, gerçek yalnız bize hak verendir. Bizim şiirimizi beğenmeyen şair kötü, bizim yazımızı yayınlamayan dergi kalitesiz veya -en azından- inhisarcıdır.

Eskiden hükümetleri tenkit etmek tehlikeli idi. Hapse girebilir, işinizden, gücünüzden olabilirdiniz. Demokrasi ile siyasî hayatımıza giren tenkit hürriyeti, sanat dünyamızdan gün geçtikçe uzaklaşmaktadır. Kendisini ebediyen kaybetmeyi göze almadıkça, herhangi bir dostunuzun şiirinde, kitabında, dergisinde kusur bulamaz, daha doğrusu bulduğunuz kusurları ona söyleyemezsiniz. Yalnız ona değil, kimseye söyleyemezsiniz. Yerin kulağı var. Bir gün dostunuz işitebilir. Fitne ve dedikodu mekanizması hiç bir alanda sanat alanındaki kadar hızlı çalışmıyor. En yakın dostlarınıza yazdığınız özel mektupların bile bu pazarda alınıp satılması mümkündür.

Dergilerimiz her ne pahasına olursa olsun üye sayısını artırmaya çalışan siyasî partilere döndü: Siz küstürürseniz, öteki mutlaka kapacaktır. Üstad Halit Fahri Ozansoy, yeniden basılan "Edebiyatçı-

lar Geçiyor" adlı eserinde, ilk şiirlerini dergilere götürürken duyduğu korku ve heyecanı ne güzel anlatıyor. İş şimdi tersine döndü: Postadan çıkan veya dergiye getirilen her yazı veya şiir içime ürperme veriyor. Bir okuyucumuzu daha kaybetmek, bir kişiyi daha aleyhimize çevirmek üzere olduğumuzu hissediyorum. Bugünün anlayışına göre, edebiyat dergilerinin görevi okuyucularına güzel şiirler sunmak değil, okuyucularını şair yapmaktır. Yapamazsanız sizden kötüsü olamaz.

Okuyuculukla yazarlık, şiirseverlikle şairlik birbirinden ayrılamaz bir hale geldi. Birine "edebiyatı sever misiniz" diye sorsanız, size ya yazdığı şiirleri getirir, ya da yazamadığı için özür diler. Her ay aldığımız yüzlerce mektubun içinde, dergide çıkan yazılara ait bir düşünceyi, dergi ile ilgili bir görüşü boşuna arar dururum. Bulduğum -çok nadir istisnalar dışında- basmakalıp övgü sözlerinin altına rastgele karalanıp, temize çekilmeye bile üşenilmiş manzume kırıntılarıdır.

Lisede matematiğim kuvvetliydi. Şiire olan merakım fen dalını seçmeme engeloldu. Acaba, edebiyatla uğraşanlara en basitinden bir ölçü fikri verebilmek için ne yapmalıyız diye düşünüyorum. Bir kimsenin yalan söyleyip söylemediğinin bile makinelerle ölçülebildiğini gözlerimle gördüğüm bir dünyada, "var" ile "yok"un sanat alanında bu derece birbirine karışıp, belirsiz bir hale gelmesini aklım almıyor. Bunda bir yanlışlık olduğu şüphesizdir. Bu yanlışlığın düzeltilmesini yalnızca zamandan bekleyemeyiz. Sanat alanında neyin sahte, neyin gerçek olduğu yüzyıllar geçip kemiklerimiz çürüdükten sonra anlaşılsa bile, faydası yok.

Yalan makinesine benzer bir makine keşfedip bizi bu kördöğüşünden kurtaracak birini ne büyük bir özlemle beklediğimi bilemezsiniz.

Haziran - 1967

ŞAİRLER VE ŞİİRCİLER

Şaire ozan diyorlar. Ozanla şair arasında fark olduğunu, ikisini aynı şey sayarsak, bize daha çocukluğumuzda ezberletilen, "Şair dolu ozan yok" mısramın bir manası kalmayacağını söylemem gerekir. Ama, dergileri, antolojileri, şiir kitaplarını dolduran yüzlerce "kalem erbabı"nın çoğuna da şair demeye dilim varmıyor. Başka bir söz bulmalı. Aklıma birden "şiirci" geldi.

Türkçeleştirme maksadıyla nasıl, "sanatkâr"a "sanatçı", "bestekâr"a "besteci" demişsek, pek âlâ "şair"e de "şiirci" diyebilirdik. Demedik. O kelime işsiz, "işlev"siz kaldı. Şimdi ben o kelimeyi "şair" de, "ozan" da olmadığı halde, durup dinlenmeden şiirle uğraşan kimseleri ifade etmek için kullanmak istiyorum.

Nasıl "domatesçi", "karpuzcu" dediğimiz zaman, domates veya karpuz yetiştiren kimselerin dışında bazı meslek erbabını kastediyorsak, "şiirci" kelimesine de "şair"in dışında bir anlam kazandırabiliriz.

Çocukluğumuzda öğrendiğimiz mısrada "şair dolu ozan yok" diye yakınılmış. Şimdi biz de "şiirci dolu şair yok" diye dert yanabiliriz.

Şair, yazma kabiliyeti yanında, gerçekten söylenecek bir şeyi, kendisini rahatsız eden, söylemeden duramayacağı bir düşüncesi, bir derdi, bir sıkıntısı, bir duygu veya hayali olan kimse demektir.

Son aylarda çıkan fikir ve sanat dergilerini biraraya getirip, günlerce üzerlerine eğildim. Dişimi sıkıp, saçlarımı avuçlayıp, bu dergilerde ne kadar şiir yayınlanmışsa sabırla, azimle hepsini okudum.

Hem de büyük bir iyi niyetle, bir şeyler bulmak ümidiyle okudum. Tat almayı, beğenmeyi bir yana bırakıyorum: Bu şiirlerin çoğunda yazılmalarına sebep olan herhangi bir "söyleme ihtiyacı", bir ruh veya fikir gerilimi keşfedemedim.

Kimi herkeste ortak olan sevgi gibi, özlem gibi, mutluluk veya mutsuzluk gibi duyguları, hiçbir özellik ve söyleyiş ustalığı gözetmeden satırlara dökmekle yetiniyor; "Tüm özlemlerim sana dönük" veya "mutsuz sevilerin tutsağıyım" deyiverince şiire ulaştığını sanıyor. Kimi sadece ve sadece kimsenin söylemediği bir şey söylemek peşinde, "böbrek taşı" ile "ısırgan otu"nu bir arada kullanabilmiş olmayı marifet sayıyor.

Ne birincilerde gerçek bir sanatçı heyecanı var, ne de ikincilerde. Birinciler, şiirin değişmez malzemesi saydıkları birtakım duygu ve düşünceleri konu olarak seçip bu duygu ve düşünceleri anlatırken kullanılması alışkanlık haline gelen kelimeleri sıralayınca şair olduklarını sanıyor; ikincilerse, şiirin sırrını, herkesin şaşırıp yadırgayacağı "kelime salataları" yapmakta arıyor.

Yukarıda da dediğim gibi, şiir yazanın okuyucuya gerçekten söyleyecek bir şeyi olmalıdır. Okuyucuya söyleyecek bir şeyi olmadan, yeni veya eski kelimelerle, yeni veya eski şekiller kuran bir kimse şair sayılamaz. Kendi gönlünden ve kafasından bir şey katmadan, başkalarının söylediklerini tekrarlamakla yetinen kimseye de şair diyemeyiz. Bu yüzden, belli ideolojilerin yüzbinlerce defa tekrar edilmiş sloganlarını, eski veya yeni, hangi biçim ve kelimelerle olursa olsun, mırıldanan, söyleyen veya haykıran kimselerin de şiirle ilgileri yoktur.

Bu açıdan bakılınca, fikir ve sanat dergilerimizde şiir diye yayınlanan parçaların büyük bir kısmının gerçekte şiir olmadıkları görülür. İş şiir üzerine konuşmaya geldiği zaman ise, ne kadar yüksek perdeden atılıp tutulduğunu, hayali şiir sultanlıklarının paylaşılması için nasıl kıyasıya kavga döğüş edildiğini sözü geçen dergileri takip edenler çok iyi bilirler.

Dedikodu meraklılarına bu yazıları okumalarını yürekten tavsiye ederim. Hayli eğlenceli bir vakit geçireceklerdir. Gerçek şiir meraklıları ise, yayınlanan yüzlerce parça içinden birkaç güzel mısraı Eyüp Hazretleri'nin sabrıyla arayıp bulmak ve cımbızla çekip çıkarmak zorundadırlar.

Haziran - 1969

YUVARLAKLAŞAN KÖŞELER ÜZERİNE

Üç sene önce, bir toplantıda bazı önemli meseleler görüşülüyordu. Bu toplantıya katılanların en genci bendim. Bulunan hal çareleri çürük ve yetersiz olduğu zaman en şiddetli itiraz benden geliyordu. Halbuki, görüşülen işlerin sorumundan en az payı olan ben olduğum için, en az sözün de bana düşmesi gerekirdi. Bu durum birisinin dikkatini çekti. Yarı şaka, yarı ciddî: "Mehmet bey de amma keskin, dedi, en küçük bir gedik bırakmak istemiyor." Toplantıya başkanlık eden kimsenin ona verdiği cevap hâlâ kulaklarımda: "Daha çok genç. O da bizim yaşımıza gelsin, değişecektir. Yuvarlana yuvarlana bizlerde köşe mi kaldı?"

Sonradan bu söz üzerinde uzun uzun, acı acı düşündüm. Evet, o zat da on-onbeş sene evvel en az benim kadar titiz, benim kadar prensip sahibiydi. On-onbeş sene sonra benim de onun gibi olmayacağımı kim temin edebilir?

Hepimiz aynı yollardan geçmekte değil miyiz? İlkokulda masum, ortaokul ve lisede hayalperest, yüksek öğrenimde sapına kadar idealist... Sonra... Hayata atıldığımız, yiyeceğimiz ekmeğin parasını kendimiz kazanmak zorunda kaldığımız ilk günlerden itibaren başlıyoruz törpülenmeye... Hanya'yı Konya'yı anlıyoruz. İki kere ikinin, her zaman dört etmediğini öğreniyoruz. Yaşımız ilerlediği çoluk çocuk gailesi omzumuza çöktüğü nisbette bu törpülenme artıyor. Sonunda hiç köşesi kalmamış yuvarlak bir insan oluyoruz.

Sık sık gençliğin yetiştirilmesinden, terbiyesinden söz açılır. Bence asıl önemli mesele gençliğe birtakım iyi duygular, yüksek idealler aşılamak değil, bu duygu ve ideallerin otuz yaşından sonra iflâsa mahkûm olmasını önlemektir. Okul çağında, henüz hayatı tanıma-

mış bir gence, doğruluğun faydasından bahsetmek ve onu buna inandırmak güç değildir. Ama, bu genç hayata atılıp, doğrulukla "bin türlü derdü mihnete" uğradıktan, birtakım yalancıların, sahtekârların el üstünde taşındıklarını gördükten sonra, aynı inancı muhafaza edebilecek midir?

Cemiyetimizde "yuvarlak insan" olmak öyle rahat; "köşeli" kalabilmekse o kadar güç ki! Bütün şartlar size renksiz olmanızı; şahsiyetinizi, prensiplerinizi bir kenara bırakmanızı; hiçbir fikre, hiçbir ideale bağlanmamanızı emrediyor.

"Menfaat"larını "hak" diye savunan insanlara karşı, gerçeği söylemeye kalktınız mı, sadece düşman kazanırsınız. Kimse size aferin demez. Günün icaplarına uyarak dün (ak) dediğinize bugün (kara) diyemediniz mi yalnızlığa mahkûm olursunuz. Eğer bir prensip veya ideal uğruna kendi menfaatlerinizi feda etmeye kalkarsanız, herkes size güler. "Aptal" sıfatına hak kazanırsınız.

Okullarımız ne kadar iyi terbiye verirse versin, onların yetiştirdiklerini hayat okulu kendi kalıbına uydurmakta gecikmiyor. Bu okulun ilk telkin ettiği şeyse, "köşeli olmamak"tır.

Sözü biraz da sanat alanına getirmek istiyorum: Bu alanda da işin kolay yolu çabucak köşeleri terketmek, yuvarlaklaşmaktır. Felân adam büyük şair olarak tanınmışsa, siz onun şiirlerinden hiç zevk almasanız dahi, almış görüneceksiniz. Eğer birtakım üstadlarımız sizin yazış tarzınızı, kullandığımz kelimeleri beğenmiyorlarsa hemen tarzımzı değiştirecek, onların beğendikleri bir dille yazmaya başlayacaksınız. Böyle yapabildiğiniz takdirde her dergide, her antolojide boy göstermeniz, "ödül"lere lâyık görülmeniz mümkündür. Yok, burnunuzun dikine giderek, güzele güzel, çirkine çirkin demiye başlar, kendi görüşünüze göre çalışmakta ayak direrseniz, etrafınızın kısa zamanda boşaldığını -üç beş hakikî dosttan başka- adınızı kimsenin anmadığını görürsünüz.

Buna rağmen kendinizi bir gün kabul ettirmeniz, yuvarlak insanlar için yapılmış kapılardan köşelerinizle birlikte geçmeniz belki mümkün olabilir. Ama, bunun için lâzım olan insanüstü kuvvet acaba kaç kişide vardır?

Nisan - 1962

SANAT DÜNYASI

Bir haftadan beri dilimde Neşâtî'nin mısraları:

Gittin ammâ ki kodun hasret ile cânı bile
İstemem sensiz olan sohbet-i yârânı bile

Bazan bir beyte takılıp hep onu tekrarlıyor, bazan gazeli sonuna kadar okuyor, bazan da Yahya Kemal'in tahmisine başvuruyorum:

Sanırım çarh siyah atlasa yer yer bürünür
Ah edip bâd-ı seher yollara düşmüş sürünür
Ne mükedder çıkılır seyre, ne mahzun yürünür
Bağa sensiz varamam çeşmime âteş görünür
Gül-ü handanı değil, serv-i hırâmânı bile.

Bu mısraları niçin bu kadar sık, bu kadar yürekten okuyorum? Gidip de beni hasrette bırakan bir sevgili mi var? Hayır. Ama bir haftadan beri Neşâtî'nin dile getirdiği ruh halini yaşıyorum. Belki, Neşâtî'nin de, bu gazeli yazdığı zaman, gönlünü koparıp giden bir sevgilisi yoktu. Ama, yazarken o ruh halini yaşamış olduğuna eminim. Yaşamasa bu kadar içten söyleyemezdi.

Eğer Neşâtî'nin kendisini bırakıp giden bir sevgilisi yok idiyse, bu ruh halini nasıl yaşamış olabilir? Bu mısraların samimiliğine bizi nasıl inandırabilir? Muhayyilesi kuvvetli olmayan, hayal kurmayı alışkanlık haline getirmeyenlerin bile, hiç değilse, bazı geceler rüya gördüklerine şüphe yok. Bu rüyaların içinde kendilerine hakikî hayatta yaşadıkları hadiselerden daha çok tesir eden hiç olmamış mı-

dır? Hattâ uyandıkları zaman ağlayıp yastığı bile ıslattıklarını görmemiş midirler?

Acaba, gerçekte, vakıalar mı daha önemlidir, yoksa bizim onları manalandırmamız mı? Hareketler mi daha kuvvetlidir, tasavvurlar mı? Döğülen bir insan hiç sesini çıkarmadığı halde; onu seyreden birinin feryadı bastığı, hattâ hadiseyi sonradan işiten bir diğerinin göz yaşlarını tutamadığı hiç görülmemiş midir? Acaba bu üç kişiden hang'isinin acısı daha fazladır? "Mutlaka dayağı yiyenin" diyebilir miyiz? Bağıran, ağlayan diğer iki kişinin samimiyetsizliğine hükmedebilir miyiz?

Sanatçılar birbirinden ayrı iki dünyada yaşamaktadır... Gözle görülen, elle tutulan madde dünyası; hayallerden, tasavvurlardan kurulmuş sanat dünyası. Bu iki dünyanın hangisi daha gerçektir, kestirilip atılamaz. Gerçekliğin ölçüsü, "tesir" ve "süre" ise; eşi Fatma Hanım'ı kaybeden diplomat Hâmid'in döktüğü gözyaşı, bu ölümü muhayyilesinde, tasavvurunda yaşayan şair Hâmid'inkine göre ne kadar azdır. Diplomat Hâmid, Fatma Hanım'ı çok geçmeden (bir rivayete göre, daha Beyrut'ta toprağa verir vermez) unutmuş, kalbini başka kadınlara vermiş; şair Hâmid ise (Makber) de hâlâ ağlayıp çırpınmaktadır.

Fuzulî'nin hayatında neşeli canlı; Nedîm'inse kötümser, vesveseli bir insan olduğu söylenir. Neşeli Fuzulî ile, vesveseli Nedîm'den birer avuç topraktan başka ne kaldı? Halbuki, sanat dünyasında, ağlayan Fuzulî ile çapkınca kahkahalar atan Nedîm yaşayıp durmaktadır.

"Sanatkâr yazdığı, söylediği şeyi bizzat yaşamış olmalı" diyenlerle aynı fikirdeyim. Ama, bu yaşama herkesin yaşadığı gibi değil. Ruhunda, benliğinde yaşama... Bir idam mahkûmunun hislerini anlatan bir şair veya yazarın, samimî olabilmesi için, hayatında mutlaka idama mahkûm edilmiş olmasını isteyemeyiz. Bir sanatçı idama mahkûm edilmeden de o hisleri duyabilir, o ruh halini yaşayabilir. Hattâ gerçek bir idam mahkûmunun duyabileceğinden daha derin, daha kuvvetli bir şekilde...

Sanatkâra neyin ne ilham edeceği önceden kestirilemez. İşin aslını bilmeyenler mehtaptan bahseden bütün şiirlerin ay ışığında, gül-

den bülbülden bahsedenlerin de bahçelerde yazıldığı sanır.

Geçen gün bir şair arkadaşım bana ilgi çekici bir hatırasını anlattı: Birliklerin birinde subayken, komutanı kendisini eski zaferlerden birini kazandığımız bir yere götürmüş. "Senin bu zafer için bir şiir yazmanı istiyorum. Önce gez, gör de, ısmarlama olmasın" demiş. Sanki gezip görünce iş ısmarlama olmaktan çıkıyor. Arkadaşımızın üzerinde en çok tesir eden eski zafer meydanına kurulmuş olan köyün hali olmuş. Belki o köyü anlatan bir şeyler yazsa muvaffak olurdu. Ama istenilen kahramanlık şiiri bir türlü çıkmamış. Nihayet, büyük sıkıntılardan sonra vezne sokabildiği birkaç parlak cümleyi, eskiden yazdığı hamasî bir şiirin bazı mısralarıyla birleştirerek vazifesini yerine getirmiş.

Görmek, öğrenmek başka şey; duymak, yaşamak başka. Yahya Kemal'in:

O muğbeçeyle tanıştımdı lâle devrinde

demesi bana hiç de garip gelmez. Üstad, bir çok şiirleriyle hakikaten geçmiş asırları yaşamaktadır. O asırlarda gelip geçen insanlardan bir çoğunun yaşayamadığı kadar kuvvetli bir şekilde.

Bir sanat eserinin samimiliği veya samimiyetsizliği, o eserin anlattığı şeylerin sanatçının iç dünyasında yaşamış olup olmamasına bağlıdır. Madde âleminde var olan bir çok şeyler o dünyaya giremediği halde, var olmayan bazı şeyler o dünyada bir varlık kazanabilir. En yakınlarından birini kaybeden bir şairin, onun için yazdığı ağıt bazan samimiyetten ne kadar uzak, ne kadar soğuk olduğu halde; aynı şairin bir filmde gördüğü, bir romanda okuduğu veya sadece hayalinden geçirdiği bir ölümün verdiği ilhamla yazdığı başka bir şiir son derece samimî olabilir.

Sanat dünyası bildiğimizden ayrı bir dünyadır. Madde dünyasında doğanlar bir gün öldüğü halde, sanat dünyasında doğanlar yaşamakta devam eder. İnsanın madde dünyasındaki yaşayışı zaman ve mekânla sınırlı olduğu halde, sanat dünyası sınırsızdır. İnsan o dünyada bugün lâle devrini, yarın taş devrini yaşayabilir; şimdi Afrika'nın sıcağını, biraz sonra kutupların soğuğunu duyabilir.

Madde dünyasında, 17'nci asırda yaşamış olan Neşâtî ile, 20'nci asırda yaşamakta olan Yahya Kemal'in bir araya gelmeleri mümkün değil. Fakat, yukarda bahsettiğim gazelin tahmisini okurken, her iki şairin aynı sevgiliye birlikte ağladıklarını görüyor; ben de onlarla aynı duyguyu paylaşıyorum.

Ağustos - 1956

GÜNÜN ADAMI VE YENİLİK

Memleketimizde geçer akçe bir insan tipi var: Her bakımdan günün havasına uyan, nasılolunması gerekiyorsa öyle olan bir insan. Bu insanın sözleri, yazıları, hareketleri, sahnede rol yapan bir aktörünkü kadar ölçülü ve hesaplıdır.

Kendisini ileri bir insan sayar. Çünkü ileri sayılan insanların nasıl giyindiklerini, nasıl konuştuklarını, neleri sevip, neleri sevmediklerini öğrenmiş, kendisini ona göre ayarlamıştır. Hiçbir şey anlamasa, hiçbir zevk almasa da, felân opera veya tiyatroya bayıldığını söyleyecektir. Kulakları musiki titreşimlerinin hiçbirisine karşı en ufak bir hassasiyet göstermediği, peşrevler, semailer kadar, senfoniler, sonatlar da gönlüne yabancı olduğu halde; kendisini şu musikiyi övüp, bunu kötülemeye, "tek ses", "çok ses" üzerinde konferanslar vermeye mecbur sanır.

Başkalarının "ileri" dedikleri şairleri sever, "geri" dediklerinden nefret eder. Tarihi kötülemek, geçmişe sövmek vazifeleri arasındadır. Son yıllara gelinceye kadar -Fatih'i, Kanuni'yi bile ayırmaksızın- "Bizi altı yüz sene uyutan alçak padişahlar.." diye nutuklar çekerdi.

"Günün adamı"nın en önemli vasıflarından biri de yıllara, mevsimlere -hattâ günlere, saatlere- göre değişebilmesi; şurada başka, orada başka olmasıdır. Bugün iktidarda olan felân partiyi nasıl göklere çıkarıyorsa, yarın iktidardan düşünce aynı kuvvetle yerin dibine geçirir. Görüşleri şu dergide yazarken başka, bu gazeteye kapılanınca başkadır.

Devrimcilik moda ise, onu en ilerde görürsünüz. Çekinmese Süleymaniye Camii'nin bile yıkılmasını ister. Eğer bir gün ham sofu

lar eski nüfuzlarını kazanabilseler, cübbe giyip sarık saracağına, oruç tutmayanların hapsedilmesi için vaazda bulunacağına eminim.

Bugün, fikir adamı ve sanatçı geçinenlerin çoğu da maalesef bu tiptendir. Biricik meziyetleri modayı takip edebilmeleri!... Nasılsa "ileri" denilmiş bir şiir tarzı el birliğiyle göklere çıkarılıyor. İleri sayılan bazı kimselerin şairlik payesi verdiği bazı kimseler eller üstünde taşınıyor. Aksini söylemek kimin haddine! Gerilik, cahillik, yobazlık gibi bir sürü sıfatı insana konduruverirler.

İleri sayılan beyler nasıl düşünüyorsa sen de öyle düşünmeye, nasıl yazıyorsa sen de öyle yazmaya mecbursun. Onların iltifat etmediği bir tarzda şiir yazacağına, onların tarzında yazılmış bir şiiri aynen kopya et daha iyi.

Esen rüzgârlara göre sağa sola sapmadan, yolunu kendi düşünüşüne göre çizebilen; sözleri, yazıları menfaatlerinin değil, duygu ve düşüncelerinin eseri olan, şahsiyet sahibi insanlar horgörüldüğü, tekmelendiği halde, günün adamları her zaman geçer akçedir.

Sadece şahsiyetlerin ilerletip yüceltebilecekleri sanat sahasında bile bunun böyle olması ne kadar acı!

Bir yenidir tutturulmuş gidiyor. Avrupa'da birisi bir sanat tarzı ortaya atar: O yenidir. Onu bizden birisi adapte veya kopya eder: O da yenidir. Bu adapteci veya kopyacıyı yüzlerce kişi taklit eder: Onlar da yenidir. Allahım bu ne kadar ucuz bir yenilik!

Gerçek yeni ancak bir kişinin malı olabilir. Sonradan gelenler ona yeni bir şey ekleyemedilerse artık yeni değildirler.

"Günün adamı" hiçbir zaman yeni olamaz. Çünkü kendisinden doğma bir şey yoktur. Rağbette olan şeyleri tekrar eder.

Böyle bir adama sanatçı sıfatı da verilemez. Çünkü sanat bir yaratmadır. Taklitçilik ve kopyacılık sanat olamaz.

Fakat günün adamları her tarafı kaplamışlardır. Sanatçı da onlar, politikacı da onlar, ilim ve fikir adamı da onlar!

Gerçek şahsiyetlerin o derece hasretini çekiyoruz ki, yanlış düşünen, fakat gerçekten düşünen; saçma söyleyen, fakat düşündüğünü söyleyen; kötü eser veren, fakat modaya göre değil, kendi zevkine göre çalışan bir insana rastladığım zaman elini öpmek istiyorum.

Nisan - 1953

KEDERİN ZEVKİ

Yaratılış itibariyle herkesten daha hassas olan sanatkârın, hayatın insana üzüntü veren çeşitli olayları karşısında duygusuz kalması mümkün olur mu? Hattâ, herkesin pek umursamadığı bazı küçük şeylerin bile ona tesir etmesi tabiî değil midir?

Tarih boyunca sanatkârların kalpleri kadar kalemlerini, fırçalarını da harekete getiren sevinçten çok keder olmuştur. Bir sevgilinin vefasızlığı veya ölümü, millî bir felâket, evlât acısı, ayrılık, gurbet; şaire, romancıya, bestekâra şaheserler yarattırdı. Gurbette, hasrette, sıkıntıda oldukları zaman çok güzel eserler verenlerin, vatana, sevgiliye, refaha kavuştuktan sonra sustukları çok görülmüştür. İnsan, yazmak, söylemek, yani bir nevi boşalmak ihtiyacını kederliyken daha çok hissediyor. Ahmet Haşim:

Melâli anlamayan nesle âşina değiliz.

demiş. Ben de sanatkârdan sadece methiyeler, güzellemeler isteyenlerle uyuşamıyorum.

Yalnız, üzerinde durmak istediğim bir nokta var. Acaba "kederi, melâli, hüznü" terennüm eden sanatkârlar, içinin zehirini başkalarının yüreklerine akıtan, kendi dertleriyle bizim de huzurumuzu kaçıran kimseler midir? Şüphesiz ki hayır. Sanatkâr, içinde bulunduğu üzüntüden, çıkmazdan sanatın yardımiyle kurtulmaktadır. Derdini öyle şekillere, kalıplara döküyor ki, onu güzelleştiriyor, dert olmaktan çıkarıyor; katlanılır, hattâ aranılır bir şey yapıyor. Böylece ortaya gelen sanat eserlerini okur, dinler veya seyrederken, kendi derdimizin de o güzel şekiller içinde kaybolup gittiğini hissederiz.

Yahya Kemal, "Kar Musikileri" adındaki şiirinde:

Duydumsa da zevk almadım, Islav kederinden

diyor. Bu mısra, ilk bakışta, insana garip görünür. Kederden zevk almak! Fakat bunda şaşılacak bir şey yoktur: Kederli, sıkıntılı bir insan, kederi, sıkıntıyı terennüm eden -ama sanatkârane bir şekilde terennüm eden- eserlerde daha çok teselli bulur. Tıpkı bir dert ortağına rastlamış, üzüntüsünü onunla paylaşmış gibi.

Yahya Kemal, Varşova'da bulunduğu sıkıntılı bir kış gününde, komşu manastırdan gelen org seslerinin söylediği kederden zevk alamamış. Çünkü bu keder ona yabancıdır. Fakat, Tanburî Cemil Bey'in eski bir plâğında kendisininkine çok benzeyen bir üzüntü nusiki haline gelmeye başlayınca, muhtaç olduğu teselliyi fazlasiyle bulduğunu hissediyor ve "Kar Musikileri"ni bu saadet içinde yazıyor.

Eski musikimizin insanı kötümser yaptığını, ruhumuzu körlettiğini, yaşamak azmimizi kırdığını söyleyenler, bu musikiyi hiç, ama hiç anlamayanlardır. O bestelerin içinde insana başlıbaşına yetecek kadar huzur ve teselli var.

Fakat, aynı makam ve aynı usullerle bugün ortaya getirilen eserlerin çoğu tahammül edilmez birer inilti halindedir. Mesele sanatkâr olmak veya olmamak meselesi.

İyi bir aktörün sahnede ağlayışı bize zevk verdiği halde, kötü bir aktörünki canımızı sıkar. Gözyaşı bazı gözlere ne kadar yakışır, bazılarında ne iğrenç bir hal alır.

Büyük eserlerin çoğunu büyük kederler yaratmıştır. Bu keder şahsî olabilir, millî olabilir, bütün insanlığa ait olabilir. Fakat, en çok şahsî olan bir üzüntüde bile, herkesin paylaştığı bir taraf yok mudur? Bir şair:

Kim öksüz değil ki sen olmayasın?

diyordu. Sanatkâr kendi sevincini, kendi acısını söylerken, biraz da bizimkilerini anlatmaktadır. "Millet ekmek fırınlarının önünde birbirini çiğnerken, o hâlâ aşktan, ayrılıktan dem vuruyor, yalnız ken-

dini düşünüyor. Halkın sevgisine, ilgisine lâyık değildir" diyenler, insanlığa ait bütün dertlerin mideden geldiğini sananlardır.

Şüphesiz ki, sanat eseri sevinci de anlatabilir, acıyı da; aşktan da bahsedebilir, açlıktan da. Fakat bence gerçek sanatkâr, kederi anlatırken bile, insana bir huzur, bir ferahlık verebilen kimsedir.

Şubat - 1953

SILAYA DÖNÜŞ

Tren yoluna 120 kilometre uzaklıkta bulunan kasabamızdan ilk defa soğuk bir sonbahar sabahı ayrılmıştım. Bodur bir eşeğin üzerinde, biri ihtiyar, biri benim gibi çocuk olan yol arkadaşlarımla birlikte, tren istasyonuna kadar üç gün süren yolculuğumuz bütün acı ve tatlı hâtıralariyle hâlâ hâfızamdadır. Yellibel'de donma tehlikesi geçirmiş. Bıçakçı'da sıcaktan bunalmıştık.

Orta okul sıralarında, Faruk Nafiz'in "Han Duvarları"nı o derece fazla sevmem belki de -yılda en aşağı iki defa tekrarlanan- bu yolculuk yüzündendir. Aradaki fark, onun araba içine kurulmasına karşılık, bizim hayvan sırtında ve yük üzerinde seyahat etmemiz; onun, duvarlarında Maraşlı Şeyh oğlu Satılmış'ın mısraları bulunan hanlarda geçirdiği geceleri, bizim pınar başlarında, toprak üzerinde üç üç dört saatlik uykuyla savuşturmuş olmamız...

Ermenek yolları sürer günlerce
Arkada türküler söyler kiracı
Bir pınar başında uyunur gece
Seherde geçilir ilk dağ yamacı.

Ben de her yıl sekiz dokuz ay için kasabamdan ayrılıp vilâyetin yatılı okuluna giderken, on yıldan beri "Kınadağı'ndan" "baba ocağından, yar kucağından" uzak, "huduttan hududa atılmış" bulunan Satılmış'ın duyduğu acıyı duyardım. O ayrılışlarda mevsimin hep sonbahar oluşu, serinleyen rüzgâr, sararan otlar kederimi artırırdı. Sonbaharın beni hâlâ bu kadar duygulandırışı -belki biraz da- hâfızamın derinliklerinde o yıllardan kalma hâtıralar sebebiyledir.

İlk ayrılışımdan on altı yıl sonra işte yine kasabamda bulunuyorum. Bu on altı yıl bana ne kazandırmış, benden ne götürmüş? Çocukluğumun geçtiği bu dekor içinde bunu anlamak daha kolay oluyor. Dün bir arkadaşım bana: "Buraya âdeta vazife ile gelmiş gibisin" dedi. Hükmündeki isabete şaştım.

Halbuki, talebeyken Mayıs ayı geldi mi gözüme uyku girmez olurdu. Bir kaç gün erken bırakacaklarını bilsem geceleri de ders yapmaya, imtihan olmaya razıydım. Memlekete dönerken, hayvan sırtında en aşağı iki gün süren o zahmetli yolculuk bana ne büyük bir zevk verirdi. İlk manzumelerimin birinde:

Eller gibi yoktur birden kavuşmak
Vuslat yudum yudum içilir orda...

demiştim. Semer ayağımı incitir, sallanmak belimi ağrıtır, güneş yüzümü yakar, soğuk sesimi kısar, yine heyecanım azalmazdı.

Bu sefer, tehlikeli virajlarla dolu bozuk yollarda 6-7 saat sürecek otobüs yolculuğu beni hayli düşündürdü. Ankara'dan ayrılışımı Temmuzdan Ağustosa, Ağustostan Eylüle bıraktım. Eskisi gibi hayvan sırtında gelecek olsam, bilmem o zahmeti göze alabilecek miydim?

Şimdi, çocukluk hayallerimin cennetten bir köşe yaptığı bağdayım. Diktiğim fidanlar ağaç olmuş, aşıladığım dallar büyüyüp meyve vermiş. Fidanı dikerken, aşıyı yaparken duyduğum heyecan; o yorgunlukların, zahmetlerin verdiği zevk; şimdi meyvelerini koparıp yerken aldığım tatdan kat kat fazlaydı. Dalları birbirine karışmış cevizlerin birinden diğerine yine sincaplar atlıyor. Şimdi seslerinden rahatsız olduğum bu hayvanları ele geçirmek için bir zamanlar en yüksek, en dik ağaçlara tırmanır, düşüp parçalanmayı göze alırdım.

Koca dut eski yerinde duruyor. Lâkin dallarından türlü oyuncaklar yapan çocuk nerede? Kümesleri, yuvaları önünde akşamı ettiğim horozlar, güvercinler ne oldu?

Eskiden, içinde mevsimler boyu koşmakla, oynamakla doyamadığım bu bağ, iki günde beni sıkmaya başladı. Ne yapacağımı şaşır-

dım. Yazmaktan, okumaktan bıkmışım. Sırtüstü yatmaktan hoşlanmıyorum. Canım bir değişiklik, konuşup görüşecek bir kimse istiyor.

Fakat, âdeta buraların yabancısı gibiyim. Nerede o bir ıslık, bir "teyin kale" -sincabı yuvaya sokmak için ona böyle bağırırdık- duyunca toplanıveren arkadaşlarım? Bir kısmı iş bulmak için başka kasabalara, şehirlere gitmiş. Burada kalanlar çoluğa çocuğa karışmışlar. Geçim derdi göz açtırmıyor. Bir araya gelip saatlerce çene çalmak nerede? Karşılaşınca birbirimizden sıkılıyoruz. Resmî bir el sıkışma, birkaç beylik söz. Hepsi bundan ibaret. "Siz" diye hitapederler, hatta "zât-ı âliniz" derler. "Sen" deseler ne olacak? Boynuma sarılsalar ne faydası var? Yollarımız o derece ayrılmış ki!

Evvelce çam yarması gibi sağlamken, beli bükülmüş, gözleri görmez olmuş adamlarla; oğlunu, kocasını kaybetmiş ihtiyar dul kadınlarla görüşüyor; hali vakti yerindeyken sefalete düşmüş aileler görüyorum. Bunlar bana keder veriyor.

Sevinmekse ne kadar güçleşmiş. Şimdi sahip olduğum şeylerin yüzde birini çocukken bana verseler, kendimi dünyanın en bahtiyar insanı sayardım. Kabak yaprağından, ceviz dalından yapılmış borular, düdüklerle eğlendiğim zamanlar bir tarafa, kırılmış bir plâğı ateşte kızdırılmış iğnelerle yapıştırarak babamın eski gramofonunda yüzlerce defa dinlediğim günlerin üzerinden daha kaç yıl geçti? Bugün aynı zevkin onda birini duyabilmem için dört başı mamur bir konser lâzım.

Üç-dört yıl önce yazdığım bir şiirde, çocukluğumu andıktan sonra:

Hâlâ o aç susuz kelebek avlıyan deli
Bir çift gözün bugün de peşinden giden gönül

demiştim. Şimdi, bir çift göz için üzülmenin de, bir kelebeğin arkasından ağlamak kadar manasız olduğunu anlamış bulunuyorum.

Fakat, keşke anlamasaydım... Yahya Kemal:

Hülyası kalmayınca hayatın ne zevki var

demiş. İnsan daha çok yalanlarla avunuyor. Hayaller, ümitler azaldıkça hayat tatsızlaşıyor. Dün şu ağacın dibine taş ve çamurdan evcik yapan ve onu bir saray tahayyül eden çocuk, bugün gerçek bir saraya sahip olmak için bile içinde bir heves duymayan adamdan çok daha bahtiyardı!..

Eylül - 1953

"TÜFEK İCAD OLDU"

Edebiyatla ilgili bir yazı yazmaya hazırlanırken, ajans haberleri kalemi elimde bıraktı. Günlük güneşlik bir hava da birdenbire bir sağanak boşanmış gibi, barış havasından savaş havasına geçiverdik. Meteorolojinin kötü haberlerine rağmen, bütün ümidini tahminlerin yanlış çıkacağına bağlayıp, kıra eğlenmeye gitmiş insanlara benziyorduk. Her şeyin bir anda tadı kaçıverdi. Yazmayı düşündüğüm konuların hepsi saçma ve önemsiz göründü.

Belki de, çok kısa bir zaman sonra, iki komşu devletin ilim ve sanat adamları; kitabı, kalemi, fırçayı, yayı, mızrabı bir kenara bırakıp, birbirlerini öldürmeye koşacaklar. Bunu düşününce, insanlığın binlerce yıl içinde pek de ilerleyememiş olduklarını kabul ediyorum. İlerlemek ne kelime, gerilemişlerdir bile. Bir eski çağların savaşlarını, bir de şimdikileri düşünün. Köroğlu:

Tüfek icad oldu mertlik bozuldu

demiş. Hey yiğit şairim, icat edilen keşke sadece tüfek olsaydı. Keşke sadece radar, füze, atom bombası olsaydı. Alçaklığın, kahpeliğin binbir türlüsü icad edildi. Bugünün insanı, büyüğün elini tutup, küçüğüne tokatlatıyor, tükürtüyor. Bugünün insanı, senin elini kolunu bağlayıp, bir tekmede yere sereceğin biri tarafından, kardeşinin boğazlanmasına, ırzına geçilmesine seyirci kalmanı istiyor.

Hak ve adalet adına teşkil edilen kurullar, komisyonlar, birkaç iri devletin menfaatlerini uzlaştırma pazarlarıdır. Davacılar ve davalılar bu kurul ve komisyonlarca hazırlanan mizansenlerde ancak figüranlık görevi yapabilirler.

Hakkına ve bileğine güvenerek indireceğin yumruğun cevabının nereden geleceği belli olmaz. Atomu parçalayan, aya füze gönderen insan zekâsı, milletlerarası münasebetleri öyle içinden çıkılmaz bir hale getirmiş ki, sıktığınız elin başının kimde olduğunu bilemezsiniz. Yolunuz boyunca "zülf-ü yâr"lar serilmiştir. Birini atlasanız, ötekine dokunursunuz.

Yıllardır zülf-ü yâr'larla çevrilmiş olan kahraman Mehmetçik kafese kapatılmış aslana döndü. Ya bu kafesin kapısı aralanacak, yahut da o kendisini yiyip bitirecek.

Dil ve edebiyat kavgasından, makam ve sandalye kavgasına kadar hepimizin aramızda çeşitli kavgalar var. Bunların hepsi, milletçe girmek üzere olduğumuz büyük kavga yanında unutulup, ihmal edilebilir. Halk arasında "Kardeşin kardeşe düşmanlığı karşıdan düşman görününceye kadar" derler. Bu, aynı milletin fertleri için de böyledir.

Bundan üç yıl önce yazdığım bir yazıyı şöyle bitirmiştim: "Eğer, düşmanlıkları ortadan kaldırıp, birbirimize sımsıkı bağlanmamız; milletimizin iyiliği için şahsî çıkarlarımızı bir kenara bırakmayı öğrenmemiz; aşağılık duygusunun verdiği miskinlikten kurtulup, kendine güvenme gücünü yeniden kazanmamız milletçe yeni bir savaşa girmemize bağlı ise, içimden böyle bir felâketi bile istemek gelir."

Savaşın "kaybedilse de, kazanılsa da-bir felâket olduğunu bugün de kabul ediyorum. Fakat, felâketlerin en büyüğü bir milletin şerefini kaybetmesidir. Ne çare ki, bu kadar incelmiş olan insan zekâsı, milletlere, şereflerini koruyabilmek için, savaşı göze almaktan başka bir çare gösteremiyor.

Kasım - 1967

"Halkımız ve Sanatımız" şair ve yazar Mehmet Çınarlı'nın 1953-1970 yılları arasında yazdığı yazılardan otuzunu bir araya getirmektedir. Çeşitli memleket ve sanat meselelerini ele alan bu yazılar, fikir ve sanat dünyasında yankılar uyandırmış; tanınmış eleştirmecilerimizce takdir ve övgü ile karşılanmıştır.

Cemil Meriç, "Halkımız ve Sanatımız" için şöyle demektedir: "Gökkubbemiz gibi aydınlık bir şuur, dilin bütün sırlarına âşina bir kalem, alışılmış yalanlara meydan okuyan bir dürüstlük. Toprağın sesi bu, tarihin sesi; dost, metin, mert."

Çınarlı'nın bu kitapta yer alan yazıları, kaleme alındıkları tarihten bu yana uzunca bir süre geçmiş olmasına rağmen -gerek seçilen konular, gerekse dil ve üslûp yönünden- tâzeliğini korumuştur.

"Halkımız ve Sanatımız"ın bugün de zevkle okunacağından şüphe etmiyoruz.

ISBN 975-17-0124-4
695 TL.